

KOOPERATİFÇİLİK

ÜÇ AYLIK KOOPERATİF İNCELEMELER DERGİ

Bugünkü Türk Köyünde Kooperatif Örgütlere
Genel Bir Bakış

Ayhan Çıkın

Rochdale Haksever Öncüleri Ortaklığı'nın
İlk Anasözleşmesi

Çeviri : Harun Pastanoğlu

Kooperatifin ve Ortakların Üçüncü Kişilere
Karşı Sorumlulukları

Eyüp Sabri Erman

The Multi - Purpose Village Cooperative
of Bademler

Fusun Tayanç

Sayı - Number - 17
Temmuz - Eylül
July - September

THE TURKISH COOPERATIVE ASSOCIATION was founded at Istanbul University in the year 1931, under the name of the Turkish Cooperative Society (Türk Kooperatifçilik Cemiyeti).

Its headquarters was moved to Ankara in late 1933, and at the beginning of 1934 amended its Statutes in conformance with the conditions prevailing at that date.

The Society changed its name to the «Turkish Cooperative Association» in 1948, and amended its Statutes in conformance with the Law on Associations No. 3512.

The General Assembly of the Association convened on 30th May 1964 and resolved that in the light of its 33 years of experience and in accordance with the requirements of the planned economy era, the Statutes of the Association should be re-written. The new Statutes drawn up accordingly were reviewed and adopted by the General Assembly at its meeting on 27th June, 1965.

The Government declared it as an Association Serving Public Interest in 1946. The subject with which the Association is concerned is theoretical and practical cooperative work. Its object is to propagate cooperative ideas in theoretical and practical fields, to promote the cooperative spirit and ideas, and to support activities in this direction.

In order to achieve the objects outlined in its statutes, the Association engages in the following activities :

a. Conduct or cause to be conducted research on the subject of cooperative movements. commission its members or other scholars, experts and authors to write articles and books and prepare summaries of articles and books on subjects pertaining to cooperative movements and publish them.

b. Prepare or cause to be prepared standard statutes and balance sheets for the various types of cooperatives.

c. Make contacts nationally or internationally among all types of public and private agencies, organizations associations and persons on the subjects related to cooperative movements legislation and applications, and express its opinion on these subjects either directly or on request.

d. Convene academic meetings and arrange cooperative weeks, festivals and general cooperative conventions.

e. Conduct lectures, courses, seminars and general knowledge competitions in different parts of the country on the subject of cooperatives.

f. Join as member those international organizations and associations whose objects are similar to its own.

g. Set up a library in the headquarters of the Association, closely connected with the cooperative movement concept, legislation and application and composed of books, periodicals and brochures in Turkish and foreign languages.

h. Participate in the conventions of international cooperative organizations, attend the conferences to be arranged by such organizations and make the Turkish cooperative movement commonly known.

j. Make endeavours to ensure that the concept and application of the cooperative movement is widely diffused, that it develops and takes root, that it is included in the curricula of vocational schools, that chairs on the cooperative movement are instituted in the universities, academies and schools of higher learning and that institutes specializing in the cooperative movement are founded.

k. Support and sustain the activities and enterprises of existing cooperatives, act as guide to them in every respect, and at the request of the member cooperatives and cooperative organizations have their balance sheets audited, as well as assist cooperatives in solving their management problems.

KOOPERATİFÇİLİK

Sayı : 17

Temmuz - Eylül - 1972

Bugünkü Türk Köyünde Kooperatif Örgütlere Genel Bir Bakış	Ayhan Çıkın	3
Rochdale Haksever Öncüleri Ortaklığının İlk Anasözleşmesi	Çeviri : Harun Pastanoğlu ...	11
Kooperatifin ve Ortakların Üçüncü Kişilere Karşı Sorumlulukları (Adalet Dergisi Sayı : 3) deniktibas	Eyüp Sabri Erman	22
The Multi - Purpose Village Cooperative of Bademler	Füsun Tayanç	30

Türk Kooperatifçilik Kurumu Tarafından
Üç Ayda Bir Yayınlanır.

Sayısı : 5.— TL.

Yazışma Adresi : Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenışehir - ANKARA

Türk Kooperatifçilik Kurumu Adına İmtiyaz Sahibi :

ve

Yazı İşleri Sorumlu Müdürü :
Harun Pastanoğlu

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

CO-OPERATION

Number : 17

July - September - 1972

The Cooperative Organization in The Turkish Village	Ayhan Çıkın	3
Laws and Objects of the Rochdale Society of Equitable Pionneers	Cooperative Information I.L.O.	11
The Responsibilities of the Coops and the Coop Members	Eyüp Sabri Erman	22
The Multi-Purpose Village Cooperative of Bademler	Füsun Tayanç	30

Published by the Turkish Cooperative Association

three Monthly Cooperative Studies Review

Corresponding Address

Türk Kooperatifçilik Kurumu

Mithatpaşa Caddesi 38 / A Yenisehir - ANKARA

Editor for the Turkish Cooperative Association

Harun Pastanoğlu

(All the articles express the views of the writers but not the Association)

BUGÜNKÜ TÜRK KÖYÜNDE KOOPERATİF
ÖRGÜTLERE GENEL BİR BAKIŞ

AYHAN ÇIKIN

E.Ü. Ziraat Fakültesi
Ziraat Ekonomisi ve İşletme
İlmi Kürsüsü Asistanı
İZMİR

Geniş anlamda tarım kesimini oluşturan köyde bugün çeşitli örgütler veya geleneksel dayanışma şekilleri bulunmaktadır. Bu örgütler içinde resmî statülere tabi kuruluşlar (Kooperatifler, köy kalkındırma veya güzelleştirme dernekleri, spok klüpleri v.b.) olduğu gibi, hiç bir resmî kayda bağlı olmayan ve köyün bünyesinde yaşamakta olan karşılıklı yardımlaşma (imece) şekilleri, şahısların kişisel anlaşmaları üzerine kurulmuş basit şirketler, v.b. gibi kuruluşlar da mevcuttur. Türk köyünde karşılıklı yardımlaşma yoluyla işlerini yapma ve karşılaştıkları problemlerini çözümlene usulleri çok eskiden beri görülmekte ve bugün bir çok yerlerde halâ eski canlılığını korumaktadır. Örneğin Muğla dolaylarında tütün ve benzeri bir çok ürünlerin iş isteklerinin âzami olduğu zamanlarda köylüler arasında hiç bir resmî statüye bağlı olmadan karşılıklı yardımlarla iş âzamilerini üreticiler kolaylıkla ortadan kaldırmaktadır. Uzun yıllardan beri bu yörede bir nevi iş (hizmet) kooperatifi, hiç bir statüye bağlanmadan, karşılıklı anlayış çerçevesi içinde canlılığını muhafaza etmektedir. Üstelik bu imece şekli tamamiyle ekonomik ve sosyal nedene bağlı bir durum arz etmektedir. Bunun gibi benzeri örneklerin, ülkemizin bir çok bölge ve yörelerinde halâ bulunduğu bir gerçektir. Nitekim Köy İşleri Bakanlığının yaptığı Köy Envanter çalışmalarından 43 vilâyetin mevcut köylerinin yüzde 79,8'inde çeşitli imece şekillerinin mevcut olduğu ve bu imecelerin yüzde 26,6 sını şahıslar arası imecenin teşkil ettiği öğrenilmektedir. (1) Şahıslar arası imece şekillerinin incelenmesinin, özelliklerinin araştırılmasının Türk köyünde bugüne kadar gereği gibi

(1) Beşir HAMİTOĞULLARI : Türkiye'de Atıl İşgücünün İktisadî Kalkınmaya Katılması veya İktisadî Kalkınma Seferberliği, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt : XXII, No : 2, Haziran 1968, S. 36-37.

yerleşememiş olan kooperatifçiliğin benimsenmesi hakkında önemli de-
recede ip uçları verebileceği ileri sürülebilir.

Bunun yanında bugünkü Türk Tarım Kesimine (dolayısıyla Türk Kö-
yüne) hitap eden kooperatif sayısı yeterli değilse de azımsanacak bir mik-
tarda da değildir. Türk Tarımına ve dolayısıyla Türk Köylüsüne hizmet
götüren ve çeşitli statülere tabi kooperatiflerin sayısı 1971 de 6115'e ve
ortak sayılarının da 2,5 milyona ulaştığı görülmektedir.

Türkiye'de yaklaşık olarak mevcut kooperatiflerin 4/9'u tarımsal
kooperatiflerdir; toplam ortak sayısının 2/3'u tarımsal kooperatiflerin
içinde bulunmaktadır. Tarımsal kooperatiflerin takriben yüzde 33'ünü
Tarım Kredi Kooperatifleri, yüzde 37'sini de Köy Kalkınma Kooperatif-
leri teşkil temektedir. Tarımsal Kooperatiflere bağlı ortakların yarısından
fazlası Tarım Kredi Kooperatiflerine ortak durumdadır. Yine tarımsal
kooperatiflerin 3/5'i devlet veya belirli bir kuruluşun vesayeti altındaki
kooperatifler, ortakların da yüzde 85'ini bu kooperatiflere bağlı olan or-
taklar teşkil etmektedir. Buradan gidilerek Türk tarım kesiminde çiftçi-
lerin ve köylülerin «bir araya gelme» siyle doğan kooperatiflerin sayıca
kabarık olmasına rağmen bağlı ortak sayısı bakımından oldukça cılız ol-
duğu söylenebilir.

Buna göre 1965 yılı temel alındığında 1971 endeks sayısının koo-
peratif sayısında 100'den 276'ya, ortak sayısında da 100'den 162'ye
çıkıldığı ve hızlı bir kooperatifleşme temayülünün mevcut olduğu söyle-
nebilir. Ancak «kooperatifleşme derecesinin» yalnız kooperatif sayısı ve
ortak sayısı ile belirtilemeyeceği bilinmelidir. Kooperatifleşme derecesinin
tayininde, üretim faktörlerinin ve tüketim maddelerinin kooperatifler ka-
nalıyla ne kadarının temin edildiği; bunun yanında üretilen ürünlerin ne
kadarının kooperatifler kanalıyla değerlendirildiğinin bilinmesi önemli
rol oynar. Bu hususlarda ülkemizde aydınlatıcı çalışmalar henüz yok de-
necek kadar azdır. Devlet Plânlama Teşkilâtının yaptığı bir araştırmaya
göre köylerde alınan borç paranın yüzde 55,5'i özel kişilerden temin edil-
mektedir (2). Bu duruma göre Tarım Kredi Kooperatiflerinin, diğer kredi
veren kuruluşları da dikkate almak kaydıyla, dağıttığı kredilerin nisbî
önemi üzerinde bazı yorumlarda bulunulabilir.

Bütün bu değinilen hususlar yanında ortağın kooperatifte kalma ar-
zusu; ortağın kooperatifin amaçlarına ulaşması için gerekli faaliyetlerde

(2) TC. BAŞBAKANLIK Devlet Plânlama Teşkilâtı (1970): *Türk Kö-
yünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması: Rapor - 1, Ankara,
S. 72.*

kooperatifi destekleme durumu ve kooperatiflere bağlılık derecesinin araştırılması (3); bulunan neticelere göre kooperatif politikası ve eğitiminin düzenlenmesi ayrıca önem arz etmektedir. Zira Türk Köyünde kooperatifçiliğin henüz nitelik yönden ziyade nicelik bakımından bir varlık göstermekte olduğu (4) söylenebilir.

Bununla beraber Türk Tarım kesimine, dolayısıyla Türk köyüne, hizmet götürmeğe çalışan tarımsal nitelikteki kooperatiflerin üzerinde, kısa olarak, ayrı ayrı durmak yerinde olur.

1. Tarımsal kesimde, yukarıda da belirtildiği üzere, en önemli ve en uygun olan *tarım kredi kooperatiflerinin* küçümsemeyecek kadar işler yaptığı söylenebilir. Ancak bu tip kooperatifler «köylere kadar uzanan devletin bir kredisi» mekanizmasından öteye geçememişlerdir (5). Oysa 1968'de 1104 tanesi köy merkezlerinde olmak üzere 1936 Tarım Kredi Kooperatifi mevcut olup, (1971 de 2032 adet) bunlara 21,091 tane köy bağlı bulunmakta idi (6). Tarım Kredi Kooperatiflerinin çalışma sahaları içinde bulunan ve ortak olabilecek aile sayısına nazaran ortak ailelerin son 13 yıl içinde yüzde 53,7'den yüzde 49,1'e düştüğü görülmektedir (7). Bu düşüşün devamlı bir seyir takip etmesi, Türkiye köylerinde yeni kurulan aile sayısının hızla artmasına, bunun yanında kooperatiflerin az varlıklı ailelerin kredilendirilmesi üzerinde gereği gibi, durmadığı sonucuna bağlanabilir. Bundan başka Tarım Kredi Kooperatiflerinin Türk tarım kesimine sunduğu kredilerin kooperatif amacına uyup uymadığı yıllardan beri tartışma konusu olmuştur. Öte yandan bu kuruluşların kredi dağıtım şeklinin veya dağıtılan kredilerin verimlilik yönü tartışma götürür bir durumdadır. Ziraat Bankası içinde bu kuruluşların dağıttığı kredilerin etkenlik ve verimlilik derecesini inceleyen, araştıran bir daire görülmemektedir. Bu kooperatifler son yıllarda çok yönlü çalışmalara girişmiştir. Bu çok yönlü hizmetlerde amaçların ne denli gerçekleştirildiğinin devamlı izlenmesi yerinde olur. Kooperatifin görevi kredinin veya

(3) JAMES, H. COOP; *Perceptual Influences on Loyalty in A Farmer Cooperatif*, in *Rural Sociology* Vol. 29, Number 2, June 1964 Michigan, S. 169 - 170.

(4) Z. GÖKALP MÜLÂYİM (1970): *Türkiye'de Tarımsal Kooperatifçiliğin Temel Sorunları*, Ankara Üniversitesi Adana Ziraat Fakültesi Halk Konferansları No. 1, Ankara, S. 5.

(5) BAŞBAKANLIK D.P.T. (1969): *Kooperatifçilik Sorunları Araştırması*, Cilt : 1, DPT : 785-SPD : 183, Çoğaltma, Ankara, S. 146-147.

(6) T.C. ZİRAAT BANKASI (1969): *1968 Yılında Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatifleri*, Ankara, S. 5.

(7) T.C. ZİRAAT BANKASI (1969): *a.g.e.*, S. 20.

hizmetin kooperatif binasından ihraç edilmesi ve bu ihraç edilen kredilerin belirli bir süre sonunda toplanması olmamalıdır. Bunun yanında Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından çiftçilere dağıtılan kredilerin yeterli olmadığı her zaman tartışılan konular arasındadır (8). Tarım Kredi Kooperatiflerinde yıl içinde yapılan ikrazat bakımından ortak başına 1963 - 1966 Türkiye ortalaması 865 TL. dir. Tarım Kredi Kooperatiflerinden kredi alan bir çiftçi genellikle Ziraat Bankasından da kredi alamadığına göre, kooperatif kredilerinin yetersizliği apaçık ortadadır. Önemli bir tarım bölgesi olan Manisa Merkez ilçesinde yıl içinde yapılan ikrazat bakımından ortak başına düşen kredi miktarı 1963 - 1966 ortalaması 2456 TL. dir. Ortak çiftçilerin yüzde 58,78'i bölge ortalamasından (aldıkları kredi bölgede dağıtılan kredinin yüzde 22,67'sidir), yüzde 25,03'ü de Türkiye ortalamasından (aldıkları kredi bölgede dağıtılan kredinin yüzde 2,86'sıdır) az almaktadırlar (9). Bu da göstermektedir ki ülkemizin en önemli tarım merkezlerinden biri olan Manisa'da kooperatifler kanalıyla dağıtılan krediden çiftçilerin büyük bir çoğunluğu gereği gibi yararlanmamaktadır.

2. Tarım kesiminde, faaliyette buldukları saha ve yaptıkları işler bakımından ikinci derecede önemli bir kooperatif grubunu da *Tarım Satış Kooperatifleri* teşkil eder. Tarım Satış Kooperatifleri daha çok endüstri bitkilerinin yoğun olarak yetiştiği bölgelere yığılmışlardır. 1966 yılına göre Türkiye'nin 36 vilâyetinde Tarım Satış Kooperatiflerine raslanmıyordu. Bu kooperatifler modern pazarlamanın icablarına göre sistemleşmemiş durumdadırlar. Bugünkü koşullarda pazarlamada anında verilecek ve uygulanacak kararlar oldukça önem arz etmektedir. Oysa bugünkü Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinde karar alma süreci uzun ve bir takım bürokratik işlemleri gerektirmektedir. Birliklere bağlı kooperatif üniteleri basit bir toplama işini yapmaktadır. Bunun yanında Tarım Kredi Kooperatiflerinin yaptığı veya yapabileceği bazı kredilendirmeler bu kuruluşlarca da yapılmakta ve bir hizmet dağınıklığını ortaya koymaktadır. Yine Tarım Satış Kooperatiflerinde öz varlıklar ciddi bir şekilde yetersizdir (10). Bundan başka kooperatif-üretici arasındaki ilişkiler

(8) Bkz. BAŞBAKANLIK DPT (1970): *Kooperatifçilik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Çoğaltma, D.P.T. : 872-SPD : 199, Ankara, S. 55.*

(9) Ayhan ÇIKIN (1967): *Manisa Merkez Kazasında Tarım Kredi Organizasyonu ve Çeşitli Tarım Kooperatifleri, (Basılmamış Mezuniyet Tezi, İzmir, S. 33).*

(10) T.C. BAŞBAKANLIK D.P.T. (1969): *Kooperatifçilik Sorunları Araştırması, DPT : 785-SPD : 183, Cilt : II/B, Çoğaltma, Ankara, S. 295.*

iyi koordine edilememiş, genel olarak ortak çiftçinin işletmesindeki üretimle gelecekteki pazar arasında, Tarım Satış Kooperatifleri gerekli dengeyi kuramamışlardır. Ayrıca, tamamiyle hükümet vesayeti altında olduğu söylenebilecek olan bu kooperatiflerin ortakları arasında kooperatifçiliğin yerleşmesine imkân veren münasebetlerin de bulunmadığı söylenebilir. Bunun yanında, örneğin İzmir'de bir Tarım Satış Kooperatifine ortaklardan biri 400 TL. lık ürün teslim ederken bir başka ortak da 1,5 milyon TL. sına yakın ürün teslim edebilmektedir. Her şeyden önce bu kooperatiflerin büyük çoğunluğunda kooperatif tanımına uymayan niteliklerin var olduğu söylenebilir. Yine destekleme alımlarında veya taban fiyatlarının uygulanışında, Türk Tarım yapısından da ileri gelen ve kooperatifçiliği ortaklara benimsetecek eylemleri zedeleyen unsurların mevcudiyetinin bu kooperatifler içinde yer ettiği ifade edilebilir.

Yukarıdan beri bahsettiğimiz her iki kooperatif bünyesinde 1935'den bu yana ortakların kooperatiflere gereği gibi sahip çıkması için gerekli eğitim ve benzeri hususlarda önemli bir tedbir alınmadığı söylenebilir. Kısaca yarım asırdan bu yana Türk köyüne kooperatif adında bir takım kuruluşların girdiği, fakat kooperatifçiliğin gereği gibi girmedeği varsayımını önermekle sınırlı bir ölçüde kötümser olduğumuz iddia edilemez.

3. Sözü edilmesi gereken bir başka kooperatif çeşidi de *Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatifleridir*. 1966 rakamlarına göre 18 kooperatife 128 şube, 8078 köy ve 362.957 ortak bağlı bulunmaktadır (11). Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatifleri her ne kadar özel bir kanuna göre kurulmamış olsalar da büyük ölçüde Şekerbank'ın vesayeti altında bulunmakta ve ortakları tarafından bir devlet kuruluşu gibi görülmektedir. Öte yandan kooperatiflerin geniş bir faaliyet alanına sahip bulunmaları bu kanıyı desteklemektedir (12). Kooperatifler sermayesinin yüzde 75'ine sahip oldukları Şekerbank'ın kredi imkânlarından gereği gibi faydalanmamaktadır. Bunun yanında nispeten iyi işleyen bu kooperatiflerin ortaklarının diğer problemleriyle de ilgilenmesi yerinde olur.

4. Bir başka özellik arzeden kooperatif türü de *Çay Kooperatifleri*dir. 1971 de 30 çay kooperatifinin 36.400 ortağı bulunuyordu (13). 1966 da ise Çay Kooperatiflerinin faaliyet sahasına 558 köy girmekte idi (14).

(11) T.C. BAŞBAKANLIK D.P.T. (1969): a.g.e., S. 308 ve 311.

(12) T.C. BAŞBAKANLIK D.P.T. (1969): a.g.e., S. 338

(13) TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU (1971): *Karınca Dergisi*, Yıl 38, Sayı 423, Mart 1972, Ankara, S. 16.

(14) T.C. BAŞBAKANLIK D.P.T. (1969): a.g.e., S. 343

Bu kooperatiflerin bilgili eleman ve sermaye eksikliği, anasözleşmelerinin yetersizliği, faaliyet sahasının genişliği nedeniyle hizmet randımanının düşüklüğü en büyük problemleridir.

5. *Toprak-Su Kooperatifleri*'de dolaylı olarak devlet vesayeti altındadır. Bu kooperatifler, Toprak-Su Teşkilâtının büyük ölçüde katkısı bulunmadan projelerini gerçekleştirememektedir. 1968'de 116 Toprak-Su Kooperatifi projelerini gerçekleştirebilmişlerdi. Bilgili eleman yokluğu, sermaye yetersizliği bu kooperatiflerinde belli başlı problemleri arasındadır.

6. *Çok yönlü üretim kooperatiflerine* gelince bunların en belirgin bölümünü *Köy Kalkındırma Kooperatifleri* teşkil etmektedir. Dış ülkelere işçi göndermede bu kooperatiflere öncelik tanınması sayılarının kısa zamanda yükselmesine sebep olmuştur. Ancak dış ülkelere işçi gönderecek kooperatif sayılarının objektif temellere oturtulmadan sınırlandırılması, bilinçsiz bir şekilde doğan eylemi, kooperatifçilik açısından, menfi bir şekilde sarstığı söylenebilir. Son yıllarda alınan tedbirlerle proje yapan ve bunları gerçekleştirmeyi hedef alan kooperatiflere işçi göndermede öncelik tanınması olumlu bir hareket olarak karşılanabilir. 1970 yılı içinde yazar tarafından İzmir ve ilçelerinde mevcut bulunan 33 köy kalkınma kooperatifinin ancak 8'inde «bir şeyler» yapılmışa çalışıldığı tesbit edilmiştir. Bir çok kooperatif bölgelerinde kooperatif isminin bile tam olarak bilinmediği görülmüştür. Hatta bazı kooperatif yöneticilerinin Almanya'ya gitmek için bu kooperatifleri kurduklarını belirtmeleri kooperatifçilik açısından çok ilginç bir olaydır. Diğer taraftan bir kooperatifde ortaklarının bir kısmının (ki bu kooperatif Almanya'ya işçi gönderen kooperatiflerden biri idi) Aydın, Muğla ve hatta Uşak'tan gelerek kaydolmuş ve köyle hiçbir ilişkisi olmayan kişiler olduğu müşahade edilmiştir. Kooperatifin ana sözleşmelerine ve hatta kooperatif tanımına aykırı olan ve Türk köyünde «*kooperatifçiliğin hastalanmasına*» sebep olabilecek bu gibi hususların üzerinde durulması yerinde olur.

7. Bütün bu söylenen kooperatifler yanında Türk köyünde mevcut tek yönlü üretim kooperatifleri (hayvan ve hayvan ürünleri kooperatifleri, meyve ve sebze üretim ve değerlendirme kooperatifleri v.s.) ile diğer tarımsal kooperatiflerde mevcuttur. Diğer kooperatiflerde olduğu gibi bu tip kooperatiflerin de en önemli problemleri bilgili sevk ve idare elemanlarının yokluğu ve sermaye eksikliğidir. Bunun yanında üretim ve değerlendirme kooperatiflerinin bazı bölgesel problemleri de mevcuttur. Bunların başlıcaları ürettikleri ürünleri değerlendirmede ve ortaklarına üretim faktörleri temininde bölge tüccarlarıyla rekabet edemeyecek

kadar cılız olmaları ve kısa bir müddet sonra bir çoğunun görevlerini yerine getiremeyecek bir duruma gelmeleridir. Mevcut şartlarda bankalar kooperatifleri kredilendirme, tüccarlara yaptıkları kadar, cömert davranmamaktadır. Mevcut uygulamalarda üstelik kooperatiflere öncelik tanındığı da pek müşahade edilmemektedir. Öncelik tanımaların, biraz devlet zoruyla olduğunu söylemek sanırım zamansız bir uyarı kabul edilemez.

Köylerde örgütlenme ve örgütlenme şekilleri konusunu bitirmeden önce Devlet Plânlama Teşkilâtının yaptığı bir araştırmadan (15), bazı rakamlar aktarmak konuya biraz daha açıklık kazandıracaktır. Bu araştırmadan öğrenildiğine göre araştırmaya dahil edilen köylerin yüzde 56,8'inde kooperatif mevcut veya bu köyler bir kooperatife bağlı bulunmaktadır. Köylerin yüzde 90,4'ü T.K.K. ne, yüzde 2,4'ü T.S.K. ne, yüzde 2,4'ü Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatiflerine, geri kalanı da diğer kooperatiflere bağlıdır. Buradan da anlaşılmaktadır ki kooperatif denince Türk köylüsünün ilk aklına gelen kooperatif türü T.K.K. dir. Araştırma sonuçlarına göre kooperatifleşme, bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Ayrıca nüfusu 1000'den fazla olan köylerin yüzde 72,4'ü bir kooperatife bağlı bulunmaktadır. Köylerde, çiftçilerin ifadesine göre kooperatiflerin yüzde 79,2'si kredi, yüzde 54,4'ü tarım girdileri, yüzde 4,8'i tarım araçları ve yüzde 6,4'ü de pazarlama faaliyetlerinde bulunmaktadır. Köy muhtarlarının yüzde 8'inin kooperatiflerin hiçbir iş yapmadığını yüzde 4'ünün Almanya'ya işçi gönderme işlerini yaptığını söylemeleri ilgi çekicidir. Çiftçilerin yüzde 26,6'sının kooperatif çalışmalarında aksaklıklar olduğunu, yüzde 16'sının da bilmediklerini söylemeleri önemlidir. Kooperatiflerin kendilerine gereği gibi faydalı olmadıklarını söyleyen çiftçi miktarı yüzde 49,2 dir. Kooperatif olmayan köylerden çiftçilerin yüzde 84,7'sinin kooperatif kurulmasının faydalı olacağını söyledikleri halde bunların 43,7'sinin kooperatiflerin yapacağı işleri gereği gibi bilmemeleri düşündürücüdür.

Bütün bunların yanında İbrahim YASA'nın karşılaştırmalı olarak yaptığı bir araştırmada şu ilginç sonuca varılmaktadır: «Son 25 yıl içinde Hasanoğlan'da bir çok bakımlardan değişme ve gelişmeler olduğu halde, kooperatifçilik yönünden herhangi bir ilerleme pek görülmemiştir. (.....) Köylülerin şirket adı altında kurdukları kuruluşların da ömür-

(15) T.C. BAŞBAKANLIK D.P.T. (1970): *Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması: Rapor - 1, Ankara, S. 75-80.*

leri kısa olmakta, hemen hemen hepsi çok geçmeden dağılıp ortadan kalkmaktadır» (16).

Bütün bu söylenenlerin sonucunda Türk Köyünde kooperatifçilik hakkındaki bilgi seviyesinin oldukça düşük ve kooperatifçilik hakkındaki düşüncelerin uzun bir kooperatifleşme süreci içinde önemli derecede iyiye doğru bir değişim göstermediği söylenebilir.

becya

(16) İbrahim YASA (1969): *Yirmibeş Yıl Sonra Hasanoglan Köyü : Karşılaştırmalı Bir Toplum Bilim Araştırması, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No : 270, Ankara, S. 178.*

*Rochdale Haksever Öncüleri Ortaklığı'nın
İlk Anasözleşmesi (1)*

«ROCHDALE HAKSEVER ÖNCÜLERİNİN
HARİKA PROGRAMI» (2)

Çeviren:
Harun PASTANOĞLU

—Gerekli bir açıklama—

Modern kooperatifçiliğin kurucuları sayılan Rochdale Haksever Öncüleri'nin kurmuş oldukları kooperatife ait ilk anasözleşmenin Türkçeye çevirisi ile ilgili olarak bu kısa açıklamayı yapmakta yarar görüyoruz.

Önce, şunu belirtmek yerinde olur ki, Öncüler bu Anasözleşmenin hiç bir maddesinde «Kooperatif = Cooperative» kelimesine yer vermiş değildir. Daima «Ortaklık = Society» kelimesini kullanmışlardır.

Sonra, Anasözleşmenin İngilizce olan asıl metnine sadık kalınmakla beraber, Fransızca çevirisine de bakılmış, iki metin karşılaştırılmış ve bu Türkçe metin meydana getirilmiştir.

Şunu da ilâve edelim ki, bu arada Fransızca çevirinin bazı noktalarda aksında noksan alındığı, hatta farklı anlam taşıdığı müşahade edilmiştir. Böyle durumlarda aslına itibar edilmiş ise de, dip notlarımızda bu hususlara da işaret olunmuştur.

Kooperatifçilik tarihinde önemli bir yeri olan bu tarihsel belgenin Türkçeye naklinin okuyucularımız tarafından ilgi ile karşılanacağını umuyoruz.

H. P.

- (1) 1844 de Rochdale'de Jesse Hall tarafından yayınlanan basılı ilk anasözleşmenin bu kopyası The Co-operative Union Ltd (Manchester) tarafından sağlanmıştır. 24 Ekim 1844 de tescil edilmiş olan bu metin, 7 Ağustos 1845 de yapılan ve tescil edilen değişiklikleri de ihtiva etmektedir.
- (2) «Eğer sonradan öncülerin başarısı gerçekten harikulâde olmuşsa, denilebilir ki, bunun sebebi, başlangıçları beri onların azim ve hırslarının şaşırtıcı olmasındandır, zira kesini olarak düşündükleri, dünyanın gerçek bir değişimi yönünde idi», HOLYOAKE, Rochdale kooperatifçiliğinin tarihi. (Fransızca metindeki dip not)

Birinci madde : Öncülerin hedefleri Owenci ülküleri (3)

1. Ortaklığın amacı, aşağıdaki tasavvurları gerçekleştirmek için bir pound'luk (bir İngiliz lirası) paylara bölünmüş yeterli sermayeyi topluyarak, ortaklarının ailevi, sosyal ve parasal koşullarını iyileştirmektir :

- Yiyecek maddeleri ve giyim eşyası vb. satmak için bir dükkân açmak;
 - Birbirine yardım etmek suretiyle ailevi ve sosyal koşullarını iyileştirmek isteyen ortakların yararına sunulmak üzere ev yaptırmak, ya da satın almak;
 - İşsiz kalabilecek, ya da ücretlerinden yapılan indirimler sonucu sıkıntıya düşebilecek olan ortaklara çalışma olanağı yaratmak için ortaklığın uygun göreceği ürünlerin üretimine geçmek;
 - Ortaklarına daha fazla güven ve yararlar sağlamak için, işsiz kalacak ya da düşük ücretle çalışacak ortaklar tarafından işlenmek üzere bir, ya da bir çok arazi satın almak, ya da kiralamak;
 - Mümkün olur olmaz, malların üretiminin ve dağıtımının, eğitimin ve ortaklığın yönetiminin örgütlenmesine geçmek; ya da, bir diğer deyişle, içinde menfaatların toplanacağı, yalnız kendi kendini destekleyen, ya da benzer koloniler kurmak için diğer ortaklıklara (4) yardım edecek bir koloni tesisine girişmek; (5)
 - Müsait bir durum hasıl olur olmaz, içki alehtarlığını gelertirmek maksadıyla, ortaklığın binalarının birinde bir içkisiz Otel (6) açmak (7)
- İlk Anasözleşmeye ilâve (8)**
Mağazanın açılması için, sayı 250 yi (9) geçmeyecek ortaklar ara-

(3) Fransızca metinde ilâve edilen madde başlığı.

(4) Fransızca çeviride «diğer kooperatif ortaklıklara «à d'autres sociétés coopératives» ifadesi yer almaktadır. (Çeviren)

(5) «Demokrasi»ye ilişkin hükümler gibi bu maddeler de doğrudan doğruya Owen'den esinlenmiştir. Ortaklar bu hükümleri hemen kabul etmişler ve 1854 de bunlara olan bağlılıklarını yenilemişlerdir. (Fransızca çevirinin dip notu)

(6) Metnin İngilizce aslında «Temperance Hotel», Fransızca çeviri de «içkisiz salon = salle de temperance» deyişimi kullanılmıştır. (Çeviren)

(7) Bu cümle, tek başına, öncülerin karakterini mükemmelen canlandırmaktadır (Fransızca çevirinin ilâvesi).

(8) Fransızca çeviride bu fıkranın 7 Ağustos 1845 tarihinde yapılan değişiklikte ilâve edildiği belirtilmektedir.

(9) Fransızca çeviride «KURUCU ORTAKLARIN SAYISININ SINIRLANDIRILMASI» başlığı altındaki bu fıkra metninde bu ortak sayısının «1.250 yi geçmeyeceği» belirtilmiştir. Metnin İngilizce aslında «İKİYÜZ ELLİYİ aşamayacağı = Not more than two hundred and fifty members» ifade olunmuştur.

sında bölünecek her biri bir pound'luk bin pound bir sermaye toplanacaktır... (10)

DEMOKRASİ (11)

2. Ortaklığın yönetimi bir başkan, bir muhasip üye ve bir sekreter ile üç yönetim kurulu üyesi ve beş müdüre tevdi edilmiştir. Başkan, muhasip üye, sekreter ve yönetim kurulu üyeleri, ocak ayında toplanacak olan genel kurulca seçilirler. Müdürler, temmuz ayında genel kurul tarafından seçilirler. Hepsi yeniden seçilebilirler. Ölüm, istifa, ya da diğer bir sebeple boşalma halinde, boşalan müdürlerin, ya da yönetim yerlerine yenilerini seçmek üzere, genel kurul olağanüstü olarak toplantıya çağırılır (12).

3. İki denetçi tayin edilir. Denetçiler, altı ayda bir sıra ile değişerek görevde kalırlar. (12) Bunlar, üç ayda bir kesilecek olan ortaklığın hesaplarını incelerler, doğru tutulup tutulmadığına bakarlar ve her üç aylık toplantıya bir rapor düzenlerler; aksi halde para cezası ödemek durumunda kalırlar.

4. Yöneticiler ile yönetim kurulu, ortaklığın işlemlerini incelemek üzere Rochdale'de, Weavers, Arms, Yorkshire Street'te Komite Odasında her salı günü akşamı saat sekizde toplanırlar. Toplantıda hazır bulunacakların bir listesi saat sekizi çeyrek geçe okunur ve bulunmayan görevli pa-

(10) «Gerçi bu para elde edilen sonuçtan çıkacak değildi. Bu cüce kapitalistlerden oniki kadarı haftada 20 sent ödemeyi taahhüt etmişlerdi. Ve Rochdale'nin bu Rotschids'leri bu meblâğı nasıl ödeyebileceklerini de kendi kendilerine soruyorlardı. Pay sahiplerine 22 çağrı yapıldıktan sonra dahi ortaklık, bir çuval un satınalabilecek yeterli parayı toplayamamıştı. Ortakların sayısı 28 den 40 a yükselmişti ama bunlar şehrin çeşitli mahallelerinde, bilhassa banliyölerde oturuyorlardı. Ortakları evlerinde her pazar günü ziyaret etmek üzere üç tahsildar tayin edildi. Sonunda, tasarruf 700 Frank gibi korkunç bir meblâğa yükseldi ki, bu sermaye ile yeni dünya açıldı». HOLYOAKE, a.g.e. 1849 sonunda ortakların sayısı 390 a ulaşmış ve sermaye de (1920 nin) 29.848,85 Frangına yükselmişti. Ve 1893 de ortaklığın 7.400.175 Frank sermayesi ile 12.750 ortağı vardı. (Fransızca çevirinin dip notu)

(11) Fransızca tercümede ilâve başlık.

(12) Bu tip bir örgüt, Owen'in düşündüğü yönetimden çok daha «modern» dir. Ve bu anasözleşmede daha o zaman olağanüstü genel kurul ve hesap müfettişleri (denetçi) mefhumlarına raslıyoruz. (Fransızca çevirinin dip notu.)

ra cezasına çarptırılır. Sekreter bulunmayanların isimlerini bir deftere kaydeder.

(Anasözleşmenin 4 ve 5 inci maddeleri arasına konulacak yeni madde (13)

DEMOKRASİ (14)

Her ayın birinci ve üçüncü pazartesi günü akşamı saat sekizde ortaklar genel kurul toplantısı yapılır. Bu toplantıların amacı, ortaklığın anasözleşmesini, amaçlarını ve ilkelerini incelemek, işleri tartışmak ve yöneticilere ve yönetim kuruluna gerekli islâhatı telkin etmektir. Üç ayda bir yapılan dört genel kurul toplantısı,, bu toplantıların sayısına dahildir.

SERBEST GİRİŞ (15)

Ortak olacakların bu toplantılarda iki ortak tarafından takdim ve teklif olunması gerekir. Bir genel kurulda takdim ve teklif olunan kimsenin ortaklığı, mevcut ortakların çoğunluğu tarafından tasvip olunması kaydıyla, müteakip genel kurulda kabul edilir.

BİR KİŞİ, BİR OY (16)

Üç aylık ve yıllık bütün genel kurul toplantılarında bulunan ortakların herbirinin, her türlü sorunun karara bağlanmasında yalnız bir oyu vardır. Ve her hangi bir konuda oylarda eşitlik olduğu takdirde, başkan, ya da toplantıya başkanlık eden kimsenin oyu sonucu tayin eder. Ortaklığın dağılmasına ilişkin konu hariç, her türlü halde çoğunluğun oyu hâkimdir. Ortaklığın dağılması konusunda özel bir anasözleşme yapılır.]

5. Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarının ilk pazartesi günleri öğleden sonra saat sekizde toplanacak olan bu genel kurullarda, malî durum hakkında ortaklığın yöneticileri bir rapor verirler. Yöneticiler bu raporlarda, fonların durumunu ve ortaklığın elinde bulunan stokların değerini belirtirler.

6. Yıllık genel kurul «İlk Piyasa Salısı» toplanır. Bu münasebetle, bir akşam yemeği düzenlenir. Bunun tarihi sekiz gün önceden tespit edilir,

(13) Fransızca çeviride «7 ağustos 1845 tarihli yeni madde» denilmektedir.

(14) Fransızca çeviride metin başlığı.

(15) Fransızca çeviriye ilâve edilen başlık.

(16) Fransızca çeviriye eklenen metin başlığı.

Bu yemek için herkesten bir shilling alınır. (17).

7. Ortaklığın bütün toplantılarını Başkan yürütür. Toplantıların birinde başkanın bulunmaması halinde, hazır bulunan yöneticiler, ya da ortaklar, kendi aralarında birini başkanlık yapmak üzere seçerler. Başkan, ya da yokluğunda başkanlık eden kimse, ortaklığın her toplantısının tutanaklarını imza eder. (18)

8. Sekreter, ortaklığın bütün toplantılarında hazır bulunur, gelen ve gelmeyen yöneticilerin isimlerini kaydeder, toplantı tutanağı kaleme alır, bütün hesapları, belgeleri mektupları ve defterleri muhafaza eder, ortaklığın genel kurullarının uygun göreceği toplantı yerini ve şeklini tespit eder.

9. Muhasip üye, ortaklığın yöneticilerinden biri tarafından ortaklık adına kendisine zaman zaman verilecek olan paralardan ve bu ortaklığın yöneticilerinin direktiflerine göre bu paraların kullanılmasından sorumludur.

10. Ortaklığın malları Yönetim Kurulu üyelerine tevdi edilmiştir. Kurul üyeleri bu malları ortaklık adına yönetirler. Ve özellikle, ortaklık lehine her türlü alacak temliki, mülkiyet devri ya da rehin, ya da ortaklık adına her türlü sigorta sözleşmesi yapmak, ya da kabul etmek; bankalardan para çekmek, ya da bankalara para yatırmak kurul üyelerine ait bir işittir. Fakat, hiç bir sebep ve bahane ile kurul üyeleri, üçü bir arada olmadıkça böyle bir işleme girişemezler.

11. Ortaklık yararına ve ortaklık adına kullanılmak üzere ellerine tevdi edilmiş olan bütün paralardan, senet ve belgelerden, ya da devir ve temlik işlemlerinden yönetim kurulu üyeleri, müştereken ve müteselsilen sorumludurlar. Hiç biri, müştereken, ya da ferdan, kendisine tevdi edilmiş olan ortaklık malını hiç bir zaman haksız olarak kullanamaz. Gerektiğinde, sahip olduğu, ya da oldukları ve ortaklığa ait bütün para, senet ve belgeleri iade etmek için başkan ve yönetim kurulu üyeleri, kurul üyesine ya da üyelerine ondört günlük bir süre tanır. Eğer kurul üyesi, ya da üye-

(17) «Rochdale Haksever Öncüleri'nin Tarihi» adlı kitabında George J. Holyoake, bu noktaya değinerek «yeniden doğan ortaklığın kaidelelerinde kişisel fedakârlığı gerektirmeyen ve sert olmayan yegane nokta» kurbağalar Sokağındaki (Toad Lane) bir dükkânın zemin katında bir piyasa günü mağazanın açılış yıldönümünün kutlanmasıydı». der (Fransızca çevirinin notu).

(18) Sonradan yaptırılan Ortaklığın mühüründe şu sembol vardı : «Bir terazi ve bir kılıç ile ayağını bir yılanın üstüne koymuş, bir kadın. Uzakta, omuzunda bir kazma bulunan bir erkek». Kesin anasözleşmenin 47 nci maddesi. (Fransızca çevirinin dip notu).

leri bunu reddederlerse, bu takdirde yöneticiler suçlu, ya da suçlulara 10 th Geo. IV. c. 56. sec. 14. Kanununun öngördüğü hükümleri uygularlar. Yönetim kurulu üyeleri haftalık bütün toplantılarda bulunmak zorundadırlar. Bulunmayanlara, para cezası uygulanır.

11 (aynen). Yönetim Kurulu üyeleri tarafından ortaklık adına, ya da kendi adlarına alınmış olan bütün senetler, tahviller, ile yapılmış bütün ödemeler, ya da satın alımlar ve bu işlemlerden dolayı harcanan ya elde edilen bütün paralar yöneticilerin ve müdürlerin denetimine tâbidir. Sözü edilen senetler, tahviller, ödemeler, ya da satın alımlara ilişkin olarak yöneticiler ya da müdürler tarafından yazılı olarak verilen her emrin ortaklığın yönetim kurulu üyelerine bildirilmesi ve kurul üyelerinin bu emirlerle mutabık olduklarını bildirmeleri halinde, onlar tarafından vize edilmesi zorunludur. Yöneticilerin ve müdürlerin çoğunluğunun isteği üzerine bütün kurul üyeleri ortaklık adına kendilerine tevdi edilmiş olan mallara, tahvillere, paralara ve senetlere uygunluğunu gösteren bir beyanı kaleme almak, imzalamak ve mühürlemekle yükümlüdürler.

12. Ortaklık hesabına alınacak paraların tahsilâtı, yönetimi, ya da sarfiyatı ile şu ya da bu şekilde ilgili bir görev yüklenmiş her şahıs, göreve başlamadan önce, eğer öyle bir karar alınmışsa, genel kurulda hazır bulunan ortakların çoğunluğu tarafından yeterli görülen bir teminat vermek mecburiyetindedir. (10 th Geo. IV. c. 56. sec. 11).

SERBEST GİRİŞ (19)

13. Ortaklığa ortak olmak isteyen her kişinin, yöneticiler ve müdürlerden oluşan bir toplantıda iki ortak tarafından teklif olunması ve desteklenmesi gerekir. Eğer teklif, hazır bulunanların çoğunluğu tarafından tasvip görürse, aday, gelecek haftalık toplantıda ortaklığa alınır. Her aday, giriş aidatı olarak, bir shilling öder. Ortaklığa kabul edildikten sonra, iştirak payları, her pay için haftada üç penny (20) olmak üzere, takitle ödenir.

Bu kısmî ödemeleri üç ay ihmal eden her ortak, hastalık ya da işsizlik hali müstesna, altı penny para cezası öder.

Bu ödemeleri altı ay yerine getirmeyen her ortak, ortaklıktan çıkarılır. Payı, ya da payları satılır ve bütün borçları düşüldükten sonra, arta kalan kendisine iade edilir. Hiç bir ortak 50 paydan fazlasına sahip olamaz.

(19) Fransızca çeviriye ilâve edilen başlık.

(20) 1 penny = 16,50 kuruş. (bugünkü rayiç, çeviren).

14. Eğer ortaklığın ortakları ve yöneticileri, ortaklardan birinin davranışının ortaklığın menfaatlarına zarar verdiği kanısına varırlarsa, başkan bu ortağı uyarır; ve eğer bir ortak böyle bir uyarıdan (21) sonra da davranışlarında ısrar ederse, bir ay içinde ortaklıktan çıkarılacağını başkan kendisine bildirir; bu sürenin bitiminde, başka hiç bir formaliteye lüzum kalmadan, ortak ortaklıktan çıkarılmış olur.

SERBET İSTİFA (22)

15. Ortaklıktan çekilmek isteyen bir ortak, bir ay önceden durumu yöneticilere haber vermek zorundadır. Bu sürenin sonunda ortak çekilmekte serbesttir. Bununla beraber, bu çıkma serbestisi gerektiğinde, yönetim kurulunun gelecek toplantısına kadar geri bırakılabilirse de, daha fazla uzatılamaz.

16. Ortaklıktan çıkarma, ya da çıkma hallerinde, çıkan, ya da çıkarılan ortak, iştirak paylarının satışı sonucunda (bütün borçları ödendikten sonra) kendisine verilmesi gereken meblâğı almadan önce, bu husus için ortaklık tarafından tutulan bir defteri imzalar. Bundan sonra, ortağın ortaklıktan hiç bir şey istemek hakkı olmadığı gibi, ortaklık da ondan hiç bir talep de bulunamaz.

17. Ortaklıktan çıkan ve paylarının avantajlı satışı yapıncaya kadar paylarına sahip olmak isteyen her ortak, oniki aydan fazla bunların maliki olamaz. Bununla beraber, çıkan her ortak, ortaklara tanınmış olan ayrıcalıklardan yararlanamayacağı gibi, payına, ya da paylarına faiz alamaz.

18. Ortaklık, payına, ya da paylarına tekabül eden miktar hariç, her hangi bir ortağın borçlarından dolayı sorumlu değildir. Eğer bir ortak iflâs eder, ya da borçlarından dolayı hakkında kovuşturma açılırsa, ya da ortağın alacaklıları bu ortağın ortaklığın sermayesindeki payını öğrenmek için ortaklık yöneticilerine müracaat ederse, yöneticiler, bu hükümler gereğince, ilgili ortağın hesaplarını incelemek ve durumunu bildirmekle yükümlüdürler. Eğer alacaklılar bu miktarı talep ederlerse, ortağın payı, ya da iştirak payları satılır ve elde edilen meblâğ, ortaklığa olan borçları

(21) *Orijinal ingilizce metinde «böyle bir uyarıdan sonra» (= after such remonstrance...) ortak davranışında ısrar ederse... dendiği halde, Fransızca metinde «on uyarıdan sonra» (= après dix remontrances...) denmiştir... İki metin arasında büyük bir fark vardır. Tabiatıyla aslına itibar etmek gerekecektir. (Çeviren).*

(22) *Fransızca metne ilâve edilen başlık.*

ödendikten sonra, çıkarılan ortaklarda olduğu gibi, defterin imzasını müteakip alacaklılara verilir.

19. Ortaklık ile ortaklardan biri, ya da bir çoğu, ya da temsilciler arasında anlaşmazlık çıkması halinde, zarara uğradığını sanan, ya da bir diğer ortaktan, ya da yöneticiden şikâyeti olan, tarziye almak için müdürlere, yöneticilere başvurabilir. Buna rağmen tatmin olmazsa, ortaklar genel kuruluna başvurur. Genel kurulun kararı, hâkemlere gitme hariç, kesin ve uyulması zorunludur.

20. Hâkem isteğini izleyen ilk genel kurul toplantısında, beş hâkem seçilir. Hâkemlerden hiç birinin ortaklık ile dolaylı, ya da dolaysız hiç bir malî ilişkisi olamaz. Anlaşmazlık halinde, hâkemlerin kâğıtlar üzerine yazılı isimleri bir kutuya, ya da vazoya konulur ve ilk üç kişinin ismi, şikâyetçi, yada temsilcisi tarafından kur'a ile tespit edilir. Ve anlaşmazlığı çözecek olan bu üç kişinin kararı kesindir.

PEŞİN AIIŞ VE SATIŞ (23)

21. Ortaklar ve yöneticiler tarafından tayin edilenler hariç, hiç kimse ortaklık adına ve hesabına hiç bir şey satın almaya yetkili değildir. Yöneticiler, hiç bir halde ve hiç bir bahane ile, peşin olmazsa, satış yapamayacakları gibi satın da alamazlar. Bu ilkeye aykırı hareket eden her yönetici, 10 Shilling bir para cezası öder. Görevlerinin ifası, ya da benzer diğer işler kendisine yasaklanır.

SINIRLI FAİZ VE RİSTURN (24)

22. Üç ayda bir toplanan her genel kurulda, yöneticiler malî raporlarında ortaklığın geçen üç aylık dönemde gerçekleştirdiği kârların tutarını gösterirler. Bu kârlar şöyle bölünür : Üç aylık dönemin başlamasından önce ödenmiş olan bütün iştirak paylarına yıllık % 3,5 bir faiz ödenir. Arta kalan miktar, satın almaları oranında ortaklara taksim edilir (25).

(23) Fransızca metne ilâve edialen başlık.

İlk kooperatifler veresiye yüzünden batmışlardır. Öncüler, bu başarısızlık sebebindean dikkatle kaçınmışlardır. (Fransızca çevirinin dip notu).

(24) Fransızca çeviride maddeye ilâve edilen başlık.

(25) 1845 yılı sonundan itibaren ortaklık, yüzde 2,5 bir faiz ödemeye başlamıştır. Kısa zaman sonra bir değişiklik ile bu faiz yüzde 5 e çıkarılmıştır. (Fransızca metnin dip notu).

(7 Ağustos 1845 tarihli değişiklik : faiz haddi yılda % 3,5 yerine % 5 olacaktır).

23. Bir ortağın ölümü halinde yerini alacak olan mirasçıları, vasiyet ettiği kimseler ya da vasileri, Ortaklığın anasözleşmesi ve amaçlarını kabul etmeleri kaydiyle, müteveffanın ortaklık payını, ya da paylarını tevriüs ederler. Bununla beraber, sözü edilen mirasçılar, vesayet ettiği kimseler, ya da vasiler payları kabul etmedikleri takdirde, müdürler payı, ya da payları satarlar ve konu çıkarılan ortaklarda olduğu gibi çözümlür.

24. 10 th. Geo. IV. c. 56. Sec. 26 Kanunu hükümlerine göre ortaklığın amaçları ve hedefleri, ya da bunlardan bazıları fiilen devam ettiği sürece, ve o anda mevcut ortakların altında beşinin oyları olmadıkça, ortaklık dağılamaz.

25. Buraya kadar tespit edilmiş olan kuralların uygulanması için, konu ya da metin farklı bir anlamı gerektirmedikçe, kelimeler ve deyimler 10 th Geo. IV. c. 56. sec. 38 kanununa göre yorumlanacaktır, Anasözleşme kelimesi (Laws) statüyü, yönetmelikleri (rules), talimatı (orders), hükümleri (regulations); muhasip üye (treasurer) ya da yönetim kurulu üyesi (trustee) ifadelerini içine alır. Şahıs (person) kelimesi, hem kadın ve hem de erkek cinsi ifade eder. Defter (book) kelimesi, muhasebe defterlerini, taahhüt (bond) kelimesi, taahhüt, sözleşme, anlaşma, vecibe, bono, değer, kefil, tevdiat, kelimelerini ve hatta bunların cemi şekillerini (bonds) ihtiva eder; isim (name), hesap (account), ortak (member) kelimeleri isimleri, hesapları ve ortakları gösterir. Barış kâtibi (clerk of the peace) deyimini kasaba sicil memurunu (town clerk) ifade eder.

İŞLERİN YÖNETİMİ

(25 (aynen) Dükkân, halka cumartesi ve pazartesi akşamları açılır. Cumartesi günleri saat 6 dan 11 e kadar, pazartesi günleri de saat 7 den 9 a kadar açıktır (26).

26. Bütün satışlar peşindir.

27. Dükkân işi ile meşgul olmak üzere bir veznedar ile bir satıcı tayin edilir. Her biri altı ayda bir def'a, sıra ile, bu görevleri ifa eder. Ve yeniden seçilebilir.

(26) Bu madde, Fransızca çeviride (26 ncı madde olarak gösterilmiş ve diğer maddelerde buna göre teselsül ettirilmiştir. Metnin İngilizce aslında (25 inci) maddenin devamı gibi mütalâa edilmiş, ve sonraki maddeler ona göre numaralanmıştır, ki, biz bunu esas olarak aldık. (çeviren)

(26) Diğer günler mağaza yalnız ortaklara açıktır. (Fransızca çevirisinin dip notu).

28. Satıcı, mağazada mevcut malları tartar, ölçer, ve satar, fakat belini tahsil edemez.

29. Mağazada satılan bütün malların tahsilâtını veznedar yapar. Veznedar her alıcıya, tahsil ettiği parayı gösteren bir makbuz verir. Ve bu makbuzun bir kopyesini bu hususla ilgili deftere işler. Her haftalık (27) toplantıda topladığı paraları sekretere verir.

30. Satın alıcılar, mağazada satılan malların isimlerini gösteren basılı bir kâğıt alırlar. Alacakları malları bu formlara doldurup satıcıya verirler. Satıcı bu siparişleri, yönetim kurulunun haftalık toplantılarında sekretere verir. Bu sipariş listeleri, kasa bonusu yerine kabul olunur.

31. Her ortağın üç ay içinde sarfedebileceği meblâğ, adına düzenlenmiş olan makbuzlara göre tayin olunur.

32. Veznedar ya da satıcı, 48 saat önceden hizmet i göremeyeceklerini Başkana ve Sekretere haber vermedikçe, belli saatlerde görevde olmamaları halinde, bir shilling para cezası öderler.

33. Başkan ve Sekreter, görevine gelmeyen bir yöneticinin görevlerini ve işlerini üzerine almak üzere bir ortak tayinine yetkilidirler, fakat yönetim kurulu uygun gördüğü takdirde bu tayini değiştirebilir.

34. Başkan mağazayı zamanında açar.

Miles Ashworth, Başkan
John Holt, Muhasip üye
Charles Howarth,
James Standring
James Daly, Sekreter

CEZALAR

İşe gelmeme, ya da işi yapmama halinde aşağıdaki PARA CEZALARI kesilir :

- Denetçiler, her görev ihmali için 2 Shilling 6 peny.

(27) Burada da asıl metin ile Fransızcası arasında önemli bir mana farkı vardır. Gerçekten İngilizce metinde veznedarın tahsil ettiği paraları «haftalık toplantılarda» (at each weekly meeting) sekretere vereceği yazılı olduğu halde, Fransızca çeviride «her aylık toplantıda» (a chaque réunion mensuelle) verileceği ifade olunmuştur. Fransızca çevirinin yanlış olduğuna şüphe yoktur, zira metnin aslı İngilizcedir, ve biz de aslına itibar ediyoruz.

- Satıcı, ya da veznedar her görev ihmali için 1 Shilling 6 peny.
- Başkan geç kalma için 3 peny - gelmeme için 6 peny.
- Sekreter, geç kalma için 3 peny - gelmeme için 6 peny.
- Yönetim kurulu üyesi, ya da müdür gelmediği halde 3 peny.
- 21 inci maddenin ihlâli halinde 10 shilling.

Yukarıdaki Anasözleşmenin IV. William, c. 10. 4 ve 5 sayılı Kanunlar ile değiştirilmiş olan IV. George (28) c. 56. 10 numaralı Kanun hükümlerine uygun olduğunu tasdik ederim.

J. Tidd Pratt

«Savings Banks»ların statülerini
tasdikle görevli avukat

Londra, 24 Ekim 1844

Bir kopyası Lancaster Kontluğu Sulh Hukuk Yargıcı Greffe'e gönderilmiştir.

J. Tidd Pratt

Cooperative
Information
Cenevre

Açıklayıcı not : (29)

(1) 7 ağustos 1845 tarihinde J. Tidd Pratt tarafından tescil edilen yeni maddelerin metni ile değişiklikler Benjamin Rudman, Charles Howarth, James Tweedale ve Sekreter James Daly tarafından imza edilmiştir.

(2) Bu ilk kurallar pek çok değişikliğe uğramakla beraber, Rochdale Kooperatifçiliği'nin Tarihi adlı esere ek olarak yayınlanan 1858 tarihli anasözleşmede mevcut bütün kaidelerin tohumlarını burada da bulmak mümkündür.

(3)Mağaza, 350 franklık bir mal «stoku» ile işe başlamıştır. 1845 yılı son üç ayı içinde, haftalık ortalama satışlar 750 franga yükseliyordu. 1846 da bu ortalama 850 franga ve 1847 de 900 franga çıkmıştır. 1849 da ortalama satış 2.000 franga ulaşmıştı. Dükkân çok küçük geldiğinden, Öncüler, üç katlı binanın tamamını kiralamışlardı. 1849 yılı sonunda, her hafta 4.475 franklık mal satıyorlardı ve bu rakam 1850 de 8.450 frank olmuştu. 1865 de Ortaklığın 5.300 ortağı ve 1.950.000 frank sermayesi vardı. Ve yıllık satışları 4.900.000 franga yükseliyordu. (hep 1920 yılı Fransı gözonünde tutulmuştur)

(28) IV George (1772-1830) Büyük Britanya ve İrlanda Kralı. (çeviren).

(29) Fransızca çeviriye ilâve edilen not. Bilgi için verilmektedir.

KOOPERATİFİN VE ORTAKLARININ ÜÇÜNCÜ KİŞİLERE KARŞI SORUMLULUKLARI :

Eyüp Sabri ERMAN
Yargıtay İcra İflâs Dairesi Bşk.

1 — Ortakların borçları ile kooperatifin sorumluluğu :

1163 sayılı Kanun kapsamına giren kooperatifler, mezkûr kanunun 4 ve 5 inci maddelerine uygun şekilde düzenlenip en az yedi ortağın noterce onanmış imzalarını taşıyan anasözleşme ile kurulur. Ticaret Bakanlığının kuruluşu izin vermesi üzerine, kooperatif merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilân edilir. Kooperatif, bu suretle yapılan tescil ve ilânla tüzel kişiliğini kazanmış olur. Bu andan itibaren ortaklarından ayrı ve müstakil bir şahsiyeti haiz bulunacağından hakları iktisap ve borçlarla iltizam edebilir. Bir kelime ile, medeni haklardan faydalanma ve kullanma yeteneğini kazanır. Tescilden, yani tüzel kişilik kazanmadan önce, kooperatif adına işlem yapanlar bunlardan şahsen ve zincirleme sorumludur, (Madde : 7).

Ortakların şahsi borçlarından dolayı kooperatifin alacak, hak ve malları takip ve haciz olunamaz. Alacakların hakları ancak ortağa ait faiz ve gelir - gider farklarından hissesine düşen miktara ve kooperatifin dağılmasında ona ödenecek paya taallük edebilir ,(Madde : 10).

2 — Kooperatif borçlarından dolayı kooperatifin ve ortaklarının sorumluluğuna dair genel bilgiler :

6762 sayılı Ticaret Kanununun mülga 485 inci maddesinde; ortakların kooperatif şirket borçlarından dolayı sorumluluğu zincirleme ve sınırsız olabileceği gibi sınırsız ve fakat koymayı taahhüt ettikleri sermaye ile orantılı yahut belirli bir meblâğ ile sınırlı da olabileceği, sorumluluk tarzı anasözleşme ile tesbit edilip bunu gösteren bir ibarenin kooperatifin ticaret ünvanına ekleneceği açıklanmakla yetinilmişti. *Kooperatifin ve ortaklarının sorumluluklarının şekil, derece ve sınırı, kooperatif borcundan dolayı ortaklara hangi şartların tahakkuku halinde müracaat olabileceği hakkında kanunda başka bir hüküm yoktu.* Mahkemeler, bir şahıs şirketi türü olan kollektif şirketlere ait 179 uncu madde hükmünü, bazı kooperatif ortaklarının, ortaklık payını aşan şahsı sorumluluklarını

gözönünde tutarak bunlar hakkında da uygulamakta, maddede öngörülen şartların tahakkuku halinde alacaklılara, anasözleşme ile muayyen sorumluluk sınırları çevresinde ortağa müracaat hakkı tanımakta idiler. Malûm olduğu üzere 179 uncu madde hükmüne göre kollektif şirket taahhüt ve borçlarından dolayı birinci derecede şirket sorumludur. Şirkete karşı yapılan icra takibinin semeresiz kalması veya şirketin herhangi bir sebeple sona ermesi halinde yalnız ortak veya ortakla birlikte şirket aleyhine dâva açılabilir, takip yapılabilir. 1163 sayılı kooperatifler kanunu, getirdiği yeni hükümlerle meseleyi açıklığa kavuşturmuş, kooperatifin ve ortaklarının ne şekilde ve ne dereceye kadar sorumlu olabileceklerini ve alacaklıların, kooperatif borç ve taahhütlerinden dolayı hangi şartların tahakkuku halinde ortaklara müracaat ve onları takip edebileceklerini tesbit etmiştir.

A — Kooperatifin sorumluluğu :

1163 sayılı Kanunun kabul ettiği anakural; anasözleşmede aksine bir hüküm olmadıkça bir kooperatifin, borç ve taahhütlerinden dolayı *münhasıran mameleki ile* sorumlu bulunmasıdır, (madde : 2). Bu sorumluluk; anonim, limited veya benzerleri gibi sermaye şirketlerinin durumlarına müşabih bir sorumluluktur. Alacaklılar, kooperatifin mevcudu ile yetinmek zorunda olup sağlayamadıkları alacaklarından dolayı ortaklara müracaat ve onları dâva veya takip edemezler. Bu halde ortaklar ancak koydukları veya koymayı taahhüt ettikleri kâtilma payı ile sorumludurlar. Ortaklık payı borçlarını yerine getirdikleri oranda sorumluluktan kurtulurlar. Ortakların yüklendikleri paylar için ödeyebilecekleri para tutarı anasözleşme ile belirtilir. Sermaye yüklenmelerinden borçlu veya sair ödemelerle yükümlü bulunan ortaklardan borçlarını yerine getirmeyi istemek yetkisi kooperatife aittir. Alacaklılar, kooperatife olan yükümlerini yerine getirmeyen ortakları, bu borçlarından dolayı doğrudan doğruya dâva veya takip edemezler, (madde : 27).

B — Ortakların sorumluluğu :

Anasözleşmeye konulacak hükümlerle, kooperatif borçlarından dolayı ortakların sermaye payları dışında sorumlu kılınması ve bunun derecesi tayin ve tesbit edilebilir. Bu sorumluluk; sınırsız, sınırlı veya ek ödeme şeklinde olabilir. Üçüncü kişiler, alacaklarını tamamen sağlayamadıkları ve bazı şartların tahakkuku halinde sorumluluk derecelerine göre ortakları dâva ve takip hakkını haizdirler. Sorumluluğu belirli bir zamana bırakan veya bazı ortak guruplarına yükleyen sınırlama geçerli değildir, (madde : 32).

1 — *Sınırsız sorumluluk* : Kooperatifin varlığı borçlarını karşılamağa yetmediği hallerde, ortakların da şahsen ve sınırsız olarak sorunlu tutulacaklarına dair anasözleşmeye hüküm konulabilir. Bu takdirde alacaklılar, kooperatifin iflâsı veya sair sebeplerle dağılması veya dağıtılması halinde alacaklarını tamamen sağlayamazlarsa kooperatifin borçlarından dolayı, kooperatif ortakları zincirleme ve bütün varlıkları ile sorumlu olurlar, (madde : 29). Bu sorumluluk kollektif şirket ortaklarının durumlarına benzeyen bir sorumluluktur.

2 — *Sınırlı sorumluluk* : Anasözleşmeye, kooperatif borçları için her ortağın, kendi iştirak payından fazla olarak, şahsen ve belirli bir miktara kadar, kooperatiften sonra, ikinci derecede sorumlu olacaklarına dair hüküm konulabilir. Ortakların şahsen ve tek başına sorumlu olacakları mebrlâğın, kooperatifteki paylarının tutarı ile orantılı olarak tesbit edilmesi de mümkündür. Bu sorumluluk, iflâsın sonuna kadar ancak iflâs idaresi tarafından ileri sürülür (madde : 30). Dağılma ve tasfiye halinde tasfiye memurları tarafından da ileri sürülmesi mümkündür.

3 — *Ek ödeme yüklemi* : Anasözleşmeye konulacak hükümle ortaklar ek ödemelerle yükümlendirilebilir. Ek ödeme yüklemi sınırsız olabileceği gibi belirli miktarlar veya iş hacmi ile veya paylarla orantılı olarak sınırlandırılmasında mümkündür. Ancak, ek ödeme yüklemi münhasıran bilanço açıklarını kapatmada kullanılır. Kooperatifin iflâsı halinde ek ödemeleri isteme hakkı iflâs idaresininindir.

Ortakları şahsen sorumlu bulunan veya ek ödemelerle yükümlü olan bir kooperatifin iflâsı halinde, iflâs idaresi sıra cetvelini düzenlemekle beraber ortaklardan her birinin payına düşen borcun ödenmesini bunlardan ister, (madde : 33).

KOOPERATİF ORTAĞINI DÂVA VEYA TAKİP EDEBİLMENİN ŞARTLARI VE ŞEKLİ

Anasözleşmeye konulan hükümlerle ortağın, sınırsız veya sınırlı sorumluluk altına sokulmuş veyahut ek ödeme ile yükümlenmiş olması, kooperatif alacaklılarına kooperatifi bir tarafa bırakarak doğrudan doğruya ortağa müracaat ve onun dâva veya takip etmek hakkını sağlamaz. Kooperatif borçlarının herşeyden önce kooperatifin mameleki ile ödenmesi lâzımdır. Ortakların sorumluluğu, kooperatiften sonra gelen ikinci derecede, âdi kefalete müşabih bir sorumluluktur. Ortağa müracaat ise, 1163 sayılı Kanunla tesbit edilen bazı şartların tahakkukuna bağlıdır. Sözü geçen kanunun 29, 30, 31, ve 33 üncü maddeleri hükümleri hep birlikte

incelenip yorumlandığı, ortağın sorumluluğunun kooperatiften sonra gelen ikinci derecede bir sorumluluk niteliği taşıdığı, kanunun esprisi göz önünde tutulduğu takdirde varılacak sonuç şudur; Kooperatif alacaklılarının, şahsı mes'uliyetleri nedeni ile ortaklara müracaat edebilmeleri için kooperatif iflâs etmiş veya dağılmış, dağıtılmış, tasfiyeye rağmen alacaklılar, kooperatifin mevcudundan alacaklarını tamamen sağlayamamış olmaları lâzımdır. Ancak bu haldedirki sağlayamadıkları alacaklarından dolayı, anasözleşme hükümleri ve sorumluluk derece ve miktarları çevresinde ortakları şahsen dâva veya takip yetkisini kazanmış olurlar.

Varlığı borçlarını ödemeye yetmeyen kooperatifin durumu :

Kooperatifin, borç ve taahhütlerini yerine getirmemesi veya getirememesi halinde alacaklıların ne gibi takip işlemlerine tevessül edebileceklerine değinmekte, ele aldığımız konuyu açıklığa kavuşturmak bakımından fayda umuyoruz.

1 — *Alacaklıların iflâs isteme hakları :* Alacaklılardan her biri alacaklarını tahsil için kooperatif aleyhine haciz yolu ile takibe geçerek taşınır veya taşınmaz mallarını, iktisadi değer taşıyan haklarını haczettirebilecekleri gibi takipli veya doğrudan doğruya iflâs yoluna da başvurabilir. Ticaret Mahkemesi, İcra ve İflâs Kanununda yazılı şartların tahakkuk halinde kooperatifin iflâsına hükmeder. İflâs, kooperatifin dağılması için yeter sebeptir, (madde : 81/3). İflâsın açılması üzerine her alacaklı alacağını usulen iflâs masasına kaydettirerek ileride yapılacak dağıtıma katılmak hakkını kazanır. İflâs idaresi, kooperatifin alacaklarını tahsil, taşınır, taşınmaz mallarını, paraya çevrilmesi mümkün ve iktisadi bir değer taşıyan haklarını paraya tahvil eder. Toplanan paranın borçları karşılamadığını görürse artan kısım için, 29, 30, ve 31 inci maddeler hükümlerine ve şahsi sorumluluk derecelerine göre sorumlu buldukları miktarları geçmemek şartı ile ortakları borçlarını edaya davet eder. Muhtelif yönlerden elde ettiği paraları İcra ve İflâs Kanununun 206 ve 207 inci maddelerine göre düzenlediği sıra cetveli ve 247 ilâh... 250 nci maddeler hükümleri çevresinde alacaklılara dağıtır. Dağıtım sonunda alacaklarını kısmen veya tamamen alamayan alacaklılar, bu miktarlar için sınırsız ve bütün varlıkları ile zincirleme sorumlu ortakları dâva ve takip yeteneğini haizdirler. Sınırlı veya ek ödeme yüklemine tabi ortakların, anasözleşmeye göre şahsen sorumlu buldukları miktarı tamamen iflâs masasına yatırmaları halinde artık bunlara müracaat edilmemesi, haklarında dâva veya takip açılmaması icap eder. Bunlar ancak ödemedikleri borç miktarları oranında takip olunabilirler.

İflâs idaresi, dağıtma sonunda alacağını tamamen alamayan her alacaklıya, ödenemeyen miktar için (aciz belgesi) verir. Bu belge borç ikrarını mutazammın senet niteliğinde olup alacaklıya iptal dâvası açmak hakkını sağlar. Böyle bir borç için borçlu lehine zaman aşımı işlemez.

2 — *Yönetim kurulunun kooperatifin iflâsını istemek yükümü :*

Kanunla belirli bazı şartların mevcudiyeti halinde yönetim kurulu kooperatifin iflâsını istemeğe mecburdur. Ezcümle; kooperatifin aciz halinde bulunduğunu kabul ettirecek ciddi sebepler bulunması halinde yönetim kurulu, piyasada cari fiyatları esas alarak derhal bir ara bilançosu düzenler. Bu ara bilançosu veya son yılın bilançosu veyahut daha sonra yapılan bir tasfiye bilançosu kooperatifin mevcudunun borçlarını karşıladığını belirttiği takdirde keyfiyeti Ticaret Bakanlığına (yapı kooperatiflerinde İmâr ve İskân Bakanlığına) bildirmekle beraber genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırır. Pay senetleri çıkarılmış olan (madde : 18) bir kooperatifte son yılın bilançosunda kooperatif varlığının yarısı karşılıksız kalırsa yönetim kurulunun derhal genel kurulu toplantıya çağırarak durumu ortaklara bildirmesi aynı zamanda ticaret mahkemesini, Ticaret Bakanlığı, (yapı kooperatiflerinde İmâr ve İskân Bakanlığını) durumdan haberdar etmesi lâzımdır. Ortaklarını, ek ödemelerle bilanço açığını karşılamakla yükümlü tutan kooperatiflerde yönetim kurulu, ortakları borçlarını edâya davet eder. Bilanço açığı, 3. ay içinde, ortakların ek ödemeleri ile kapanmadığı takdirde durumu ilgili bakanlıklara bildirir, (madde : 63). Bütün bu haller kooperatifin doğrudan doğruya iflâsını gerektirir nedenlerdir, (Ticaret K : 324, İc. İf. K : 179). Ancak, mali durumun düzeltilmesinin mümkün görülmesi halinde ticaret mahkemesi yönetim kurulunun veya alacaklılardan birinin isteği üzerine iflâsın açılmasını erteleyebilir. Bu takdirde, mevcutlar defterinin tutulması, yönetim memuru atanması gibi kooperatif varlığının korunmasına ve devamına yarayan tedbirleri alır.

İflâs hali kooperatifin dağılmasını gerektirir. İflâsın açılması ile kooperatifin varlığı iflâs masasına geçeceğinden kooperatif adına bütün muameleleri iflâs idaresi yapar, kanunda yazılı esaslara göre tasfiyeyi yürütür. (1163 K.. Mad : 81).

KOOPERATİFİN DAĞILMASI, DAĞITILMASI VE TASFİYE ŞEKLİ

Bir kooperatif;

- 1 — Anasözleşme gereğince,
- 2 — Genel Kurul Kararı ile,
- 3 — İflâsın açılması ile,

4 — Kanunda öngörülen diğer hallerde ve Ticaret Bakanlığının (yapı kooperatiflerinde İmâr ve İskân Bakanlığının) ticaret mahkemesinden alacağı karar üzerine,

5 — Diğer bir kooperatifle birleşmesi veya devir alınması suretiyle, dağılır.

Mahkemece veya genel kurulca tasfiye memurları seçilmediği takdirde tasfiye işlerini yönetim kurulu yapar. İflâstan gayri hallerde kooperatifin dağılması yetkili organlar tarafından Ticaret siciline tescil ve ilân ettirilir. Tasfiyenin ne suretle yapılacağı hakkında 1163 sayılı Kanunda yeteri kadar hüküm sevkedilmemiştir. Açık kalan hususların anonim şirketlerin tasfiyesine müteallik hükümlere göre yürütülmesi lâzımdır. Tasfiye; kooperatifin her çeşit alacaklarının takip ve tahsili, taşınır, taşınmaz mallarının, iktisadi değer taşıyan haklarının paraya çevrilmesi, borçlar tamamen karşılandıktan sonra artan paranın anasözleşme hükümleri ile, anasözleşmede açıklık yoksa 1163 sayılı kanunla belirtilen müessese ve kişilere verilmesi lâzımdır. Böyle bir tasfiye sonunda tamamen veya kısmen alacaklarını tahsil edemeyen alacaklılar bütün varlıkları ile ve zincirleme sorumluluk taşıyan ortaklara başvurabilirler. Sınırlı sorumlu veya ek ödeme yükümlü ortaklar, sorumlu oldukları miktarda parayı tasfiye kuruluna ödemek suretiyle mükellefiyetlerini tamamen veya kısmen yerine getirmemiş oldukları takdirde alacaklılar, geri kalan sorumluluk miktarları nisbetinde bunları da takip yetkisini haizdirler.

Kooperatifle ilgili dâvalar :

Kooperatif organları ile kooperatifler, kooperatiflerle bağlı buldukları kooperatif birlikleri, kooperatif merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği arasında, iştigal konularına giren hususlardan dolayı çıkan anlaşmazlıklar, genel hükümler saklı kalmak şartıyla anasözleşmelerinde öngörülen hakem kurulunca halledilir. (Mad : 95).

Kooperatiflerle ortaklar veya üçüncü kişiler arasında başgösteren hukuk anlaşmazlıkları, tarafların sıfatına bakılmaksızın ticaret mahkemesinde, basit yargı usulüne tevfikân çözümler.

Tatbikattan örnekler :

1163 sayılı Kanunun yürürlüğünden evvel mahkemeler, ortakların sınırsız ve bilimum varlıkları ile zincirleme sorumlu, sınırsız fakat koymağı taahhüt ettikleri sermaye ile orantılı veya muayyen bir meblâğ ile sınırlı olarak, şahsen mes'ul bulduklarını gözönünde tutarak şahıs şir-

keti olan kollektif şirketlere ait 179 uncu madde hükümlerini bunlar hakkında da kıyasen uygulamakta idiler. 1163 sayılı Kanunun açık hükümleri ile bu durumun devamı önlenmiş bulunmaktadır.

Kanaatimizce, kooperatif ortağına müracaat ancak yukarıda açıkladığımız şartların tahakkuku ve formalitenin yerine getirilmesi ile mümkündür. Düşüncelerimizi ve vardığımız sonucu kuvvetlendirmesi bakımından Yargıtay İcra ve İflâs Dairesinin 25/1/1972 tarihli, 836/885 sayılı kararının gerekçelerine deyinmek suretiyle yazımızı bitireceğiz. Bu kararda aynen şöyle denilmektedir;

«Ticaret Yasasının kooperatiflere ait 6. faslını teşkil edip 485 den 502 ye kadar sıralanan maddeleri 10/8/1969 tarihinde yürürlüğe giren 1163 sayılı kooperatifler kanunu ile kaldırılmış ve yeni hükümler tedvin edilmiştir. Mezkûr kanunun 28 inci maddesinde prensip olarak, anasözleşmede aksine hüküm olmadıkça kooperatifin, alacaklılarına karşı yalnız mameleki ile sorumlu olacağı esası kabul edilmiş, müteakip 29, 30 ve 31 inci maddelerinde (sınırsız sorumluluk), (sınırlı sorumluluk) ve (ek ödeme yüklemi) başlıkları altında, kooperatifin varlığı ile karşılanamayan borçlarından dolayı ortakların sorumluluk şekil ve derecelerini tesbit edici hükümler derpiş olunmuştur.

Sözü geçen 29 uncu maddeye göre; kooperatif anasözleşmesi ile kooperatifin varlığı borçlarını karşılamaya yetmediği hallerde ortaklarının da şahsen ve sınırsız olarak sorumlu tutulacakları hüküm altına alınabilir. Bu takdirde alacaklılar, kooperatifin iflas veya diğer sebeplerle (dağılması) halinde alacaklarını tamamen sağlayamazlarsa kooperatifin borçlarından dolayı kooperatif ortakları zincirleme ve bütün varlıkları ile sorumlu olurlar.

Aynı kanunun 30 uncu maddesinde sınırlı sorumluluk ele alınmış, anasözleşmeye kooperatifin borçları için her ortağın kendi payından fazla olarak, şahsen ve belirli bir miktara kadar, kooperatiften sonra sorumlu olacakları hususunda bir hüküm konulabileceği gibi her bir ortağın tek başına sorumlu olacağı miktarın, kooperatifteki paylarının tutarı ile orantılı olarakta gösterilebileceği, iflâsın sonuna kadar bu sorumluluğun iflâs dairesi arafından ileri sürülebileceği açıklanmıştır.

Yukarıya özeti çıkarılan hükümlerden anlaşılacağı gibi kooperatifin borcundan dolayı, anasözleşmeye dayanılarak sınırsız veya sınırlı sorumluluk veya ek ödeme yüklemi altında bulunan ortağa müracaat edebilmesi için kooperatifin iflâs veya diğer sebeplerle dağılmış ve bu dağılmaya rağmen üçüncü kişilerin, alacaklarını kooperatif varlığından

tamamen sağlayamamış olmaları şarttır. Bu takdirde ortaklar anasözleşmede yazılı hükümler dahilinde, kooperatifin borcundan kendilerine te reddüp edeni ödemek zorundadırlar.

Ticaret Kanununun kollektif şirket ortaklarının sorumluluk şekil ve derecelerini gösteren ve diğer şahıs şirketlerinde ki bazı ortaklar hakkında da uygulanabilen 179 uncu maddesi hükmünün 1163 sayılı kanunla özel sorumluluk hükümlerine tabi tutulmuş olmaları nedeniyle kooperatif ortaklarına uygulanması imkânı kalmamıştır.

Tetikik konusu olaya gelince; borçlu kooperatifin dağılması, dağıtılması veya iflâs etmesi nedenleri ile üçüncü kişiler alacaklarını tamamen alamaz duruma gelmiş ve bu husus resmi belge ve kayıtlarla teyyüt etmiş değildir. Sorumlulukları kooperatiften sonra, yani ikinci derecede bulunan kooperatif ortaklarına müracaat zamanı henüz gelmediği halde takibin devamını sağlar şekilde karar verilmesinde isabet yoktur.»

ADALET DERGİSİ

Mart 1972, No. 3

(Gerekli müsaade alınmıştır.)

THE MULTI-PURPOSE VILLAGE COOPERATIVE OF BADEMLER

Füsun TAYANÇ

Introduction

Bademler is a village of Izmir and it is only 35 km far away from the city. It is one of the developed villages in Turkey and famous for its social activities like theatre etc. In the first part of this study we will try to give the socio-economic structure of the village. And part two will deal with the Multi-Purpose Village Cooperative of Bademler and will try to evaluate some aspects of the cooperative movement in the village.

I. Socio-economic Analysis of Bademler

A. Topography

The total area of Bademler is 17.500 dönüm (1). 7 000 dönüm is mountainous and 10 500 dönüm is rolling area. In other words 60 % of the total area is mountainous and 40 % is rolling.

B. Roads

Bademler is only 35 km. far away from Izmir and has an asphalt road which has passage in four seasons. The quality of the road is fair. The nearest districts are Urla and Seferihisar and have a distance of 9.5 km. The road between Bademler and Urla is stabilized.

C. Population

The changes in the village population between the years 1945 and 1970 is given in Table 1 (2).

(1) 1 dönüm = 1/10 hectare = 1 000 m².

(2) Due to the workers abroad the population figures are changing from year to year.

TABLE 1

Years	Population	Average Changes in the Population (%)
1945	698	—
1950	727	+ 0.75
1955	717	— 0.50
1960	779	+ 1.75
1965	769	— 0.50
1970	778	+ 0.25

SOURCE: Köy İşleri Bakanlığı, «Köy Envanter Etüdleri»; DIE, «Nüfus Sayımı, 1970».

The yearly average changes between the years 1945 and 1970 is + 0.50 %, and this average is very low compared with the yearly average increases in the population of Turkey

The sex and age composition of the population is given in Table 2.

TABLE 2

Sex Groups	Age Groups			Total
	— 15	15 - 65	65 +	
Female	120	258	28	406
Male	122	219	31	372
Total	242	477	59	778

SOURCE: DIE, «Nüfus Sayımı, 1970»

D. Education

The rate of literacy is 76.7 % and is much higher than the average of Turkey. Excluding 91 children under the age of 7, 250 females and 277 males are literated. The village has a primary school. Schooling is given in, Table 3.

TABLE 3 — SCHOOLING IN THE VILLAGE

	Primary Schools	Secondary Schools	Lyceum	University	Teachers Schools	Technical Institute	Total
Female	150	2	2	—	3	1	159
Male	167	17	2	2	1	3	191
Total	317	19 a/	4 a/	2 a/	4	4	350

SOURCE : DIE, «Nüfus Sayımı, 1970»

(a) According to «Köy Envanter Etüdüleri» in 1967/1968 these figures are 10, 11 and 3 respectively. The source of the observed changes may be the workers abroad which were not included in the Population Census, 1970.

E. Other Services

Other social public services and institutions are given in Table 4.

TABLE 4 — OTHER SERVICES AND INSTITUTIONS

Health service center	1
Coffee shop	1 a/
Barber	1
Midwife	1
Grocery	1 a/
Theatre	1 b/
Communal Hall	1
Library	1 c/

SOURCE : Köy İşleri Bakanlığı, «Köy Envanter Etüdüleri»

(a) In 1972 these figures are 4

(b) The theatre has 250 seats. Its first play was «Yarım Osman», 1933.

(c) There are approximately 1500 books in the library

The village has electricity as well as telephone. They are using electricity and oil lamp for lighting and wood and kerosene as burning materials. Their means of heating are mainly stove and fire-place.

Drinking water is coming from a distance of 1600 m. by way of iron pipes and the people are using the fountain. There is no irrigation water.

The peasants have an *imece* tradition.

F. Housing

There is no family living in rented buildings. The number of dwellings are 215 and most of them are two-story buildings. The type of construction and the material used is given in Table 5.

TABLE 5 — TYPE OF CONSTRUCTION AND MATERIAL

	%
1. Type and material of construction	
Stone	65
Open air dried straw mixed mud	15
Brick	15
Bricket	5
2. Roof type	
Gable	92
Flat	8
3. Roof material	
Modern french-type tile	92
Earthen	8

SOURCE : Köy İşleri Bakanlığı, «Köy Envanter Etüdüleri»

G. Land Distribution

The number of families dealing with agriculture and/or livestock raising is 197;67 of them have no land and 14 of them are share-croppers and 53 are agricultural workers.

The size of family holdings and their distribution are given in Table 6.

TABLE 6 — SIZE OF FAMILY HOLDINGS

	0-10	11-25	26-50	51-75	76-100	101-200	Total
Number of Families	75	24	19	2	3	7	130
Dönüm	429.5	384	703	105	272	893	2786.5
% of Families	57.7	18.5	14.6	1.5	2.3	5.4	100.0
% of dönüm	15.4	13.8	25.2	3.8	9.8	32.0	100.0

SOURCE : Köy İşleri Bakanlığı, «Köy Envanter Etüdüleri»

The distribution of cultivated land among land-owners is given in Table 7.

TABLE 7

	<i>Number of Families</i>	<i>Size of land (dönüm)</i>	<i>Dönüm/Family</i>
Fields	124	2542	20.5
Vineyards	49	142	2.9
Orchard	1	1	1.0
Vegetable gardens	2	1.5	0.75
Olive grove	1	100	100

SOURCE : Köy İşleri Bakanlığı, «Köy Envanter Etüdleri»

No cadastral survey and land surveys by land commissions are made.

H. Agricultural Tools and Variety of Livestock

Main agricultural tools and/or machinery used in Bademler is given in Table 8.

TABLE 8 — *AGRICULTURAL TOOLS AND MACHINERY*

<i>Type</i>	<i>Number</i>
Wooden-plow	6
Malboard-plow	18
2 wheeled oxen-cart	2
4 wheeled cart	4
Tractor	2
Combine	1

SOURCE : Köy İşleri Bakanlığı, «Köy Envanter Etüdleri»

Bademler has a truck, too. There is utilization of barnyard manure and chemical fertilizers.

The variety of livestock is given in Table 9.

TABLE 9 — VARIETY OF LIVESTOCK

Draft animals	
Oxen	8
Horses	43
Donkeys	92
Producers	
Cows	94
Sheep	238
Goats	652
Beehives	100

SOURCE: Köy İşleri Bakanlığı, «Köy Envanter Etüdüleri»

I — Land Use

According to the estimations made by the Ministry of Village Affairs on the map of Bademler, Bademler has 200 dönüm vineyards, 3000 dönüm meadows, 9100 dönüm forest, 5000 dönüm fields and 200 dönüm olive grove.

J — Agricultural System and Major Crops

The main agricultural system applied is low and flat land-under dry land conditions. The main crops produced are tobacco and grapes. One dönüm has 400 omca (3). The yield per dönüm is 200-1200 kg. Tobacco is produced in the fields and grapes in the vineyards.

K — Markets

Izmir is a natural market of Bademler and *vice versa*. Because of the short distance and transportation facilities the products produced in Bademler is sold in Izmir and the peasants have a close relation with Izmir.

II. Analysis of The Multi-Purpose Village Cooperative of Bademler

A. Foundation, Development and Activities of Bademler Multi-Purpose Village Cooperative

The foundation of Bademler Multi-Purpose Village Cooperative goes back to 1962. In that year it was founded as a consumers' cooperative

(3) Omca is nursery-garden.

and it was the result of a reaction against the grocers who were used to receive very high profits from the commodities they sold. This cooperative was founded on 26.11.1962, and was registered on 12.12.1962. The people were used to call this cooperative «*store cooperative*».

In 1963, 74 persons gathered together 74.000 TL., each contributing 1000 TL., and founded the Agricultural Production and Sales Cooperative in order to buy the *Burunsuz Farm*, which was 360.000 m². For this reason this cooperative was named as «*fram cooperative*» among the people. The farm was to be sold for 232.500 TL. at that time. However, the villagers neither could provide nor receive a credit of 150.000 TL. from the Agricultural Bank or any other public organization. So the *Burunsuz Farm* was sold to Durmuş Yaşar, one of the richest in Izmir, in 1964. 67 shareholders resigned from the cooperative, when it was not possible to buy the farm.

In the beginning of 1965 the cooperative had 7 shareholders, 14.000 TL. of capital committed and 3.500 TL. paid up capital, which was 1/4 of the capital committed. In 1965, along with the project which gave priority to villagers who has founded cooperatives in sending manpower to foreign countries, on 2.9.1965 69 persons, and on 20.5.1966 35 persons registered to the cooperative. In 1965/1966 a contingent of 70 persons was assigned to the cooperative and by the end of 1966 already 42 shareholders had gone as workers to Germany. On 20.3.1967, 54 shareholders resigned because they were not able to go to Germany.

The Consumers' Cooperative and the Agricultural Production and Sales Cooperative were united according to the decisions taken at the General Meeting on 6.5.1968.

The developments that have been mentioned above, show that there were three basic motives which affected the cooperative movement in Bademler. These may be summarized as follows :

(1) Villagers had realized that the grocers imposed very high prices on the consumption goods to secure themselves a high profit margin, namely 20-25%. For this reason villagers felt that they had to organize a consumers' cooperative.

(2) 90% of the villagers have no land or most of them have very small lots. This led them to organize an Agricultural Production and Sales Cooperative in order to buy a farm which was to be sold for a fair price in the vicinity.

(3) When Turkey began to send manpower to foreign countries and officially gave priority to villagers who had already organized a cooperar

tive, those who wanted to go to abroad began to see the cooperative as a means to achieve this end.

The working area of Bademler Multi-Purpose Village Cooperative is Urla, Narlıdere, Seferihisar, Güzelbahçe, Balçova and Bademler. Anybody who proves by documentary evidence from an elder man of a quarter or a village that he/she is a resident within this area, fills out a contract which may also be taken as an entry petition, can be registered as a shareholder to the cooperative. Anybody who resides outside of these villages has to change his residence in order to be a shareholder.

In spite of this, 75% of the shareholders of the cooperative are from Bademler. According to a report prepared by the Ministry of Village Affairs on 3.3.1972 the distribution of shareholders among different villages in the area is as follows: Bademler 201, Ovacık 6, Çamlı 20 and Ihsaniye 28.

At the beginning of May 1972 the number of shareholders registered to the books of the cooperative were 270 and there were 10 more who were not yet registered. So the total number of the shareholders were 280.

The numbers which can be traced on Table 10 confirms the statements mentioned before about the three motives that affected the development of the cooperative. The number of shareholders of the Consumers' Cooperative, which aimed at providing cheaper consumption goods, were 48 when they united with the Agricultural Production and Sales Cooperative, whereas the number of founders were 7 in 1962. Although we have no information about the numbers of shareholders who went in and out in the period of 1962-1968, it would not be wrong to say that its development was more stable compared to the Agricultural Production and Sales Cooperative .

TABLE 10 — THE NUMBER OF SHAREHOLDERS OF THE
COOPERATIVES, 1962—1971

Year	Consumers' Cooperative			Agricultural Production and Sales Coop.		
	In	Out	Difference	In	Out	Difference
1962	7	—	7	74	—	74
1963	—	—	74
1964	—	67	7
1965	69	—	76
1966	35	—	111
1967	—	54	57
1968	48	—	—	57

TABLE 10 — (Continued) —

	<i>Multi-Purpose Village Cooperative</i>		
	<i>In</i>	<i>Out</i>	<i>Difference</i>
1969	23	48	80
1970	6	36	50
1971	151	6	195

SOURCE: Information obtained from the books of the Multi-Purpose Village Cooperative

On the other hand, the development of the Agricultural Production and Sales Cooperative has been parallel to the hope of buying land, namely the Burunsuz Farm.

There was almost nothing that would reveal the socio-economic state of the shareholders in the documents that we have gone over. For this reason, we shall confine ourselves to (i) the amounts committed and paid, (ii) try to give a detailed information about almost 10% of the shareholders, i.e. on 20 shareholders.

According to the documents the cooperative had 205 shareholders on 31.1.1971, and these shareholders committed 982.500 TL., but paid 529.645,26 TL. up to that date. The commitments of the shareholders are given in Table 11.

TABLE 11 — COMMITMENTS OF THE SHAREHOLDERS AS
REGARDS TO 31.7.1971

<i>Commitments (TL.)</i>	<i>Number of Shareholders</i>	<i>Percentage Distribution</i>
1000	1	0.04
2000	117	57.07
5000	26	12.68
10000	60	29.27
30000 a	1	0.04
Total	205	100.00

*SOURCE: Köy İşleri Bakanlığı
(a) Corporate Body of Bademler*

TABLE 12 — DISTRIBUTION OF PAID - UP CAPITAL
Paid-up Capital ((TL.) ' Number of Shareholders Percentage Distribution

Paid-up Capital ((TL.)	Number of Shareholders	Percentage Distribution
— 2000	147	71.71
2001 — 4000	17	8.29
4001 — 6000	38	18.54
6001 — 8000	1	0.04
8001 — 10000	1	0.04
10000 ÷	1	0.04

SOURCE : Köy İşleri Bakanlığı

If the table which shows the capital paid-up by the shareholders is examined, one can see that there are only 3 shareholders, one of which is the Village Corporate Body, that have paid-up more than 6000 TL. However, those who have committed 10.000 TL. are 60 shareholders.

The distribution of amounts paid-up as much as committed is given below.

TABLE 13 — A COMPARISON OF COMMITMENTS
AND PAID—UPS

Commitments (TL.)	Number of Shareholders Committed	Number of Shareholders Paid	Difference
1000	1	1	—
2000	117	87	— 30
5000	26	—	— 26
10000	60	—	— 60
30000	1	1	—
Total	205	89	- 116

The tables given above show roughly that the shareholders are not able to pay easily more than 2000 TL.

The position of 20 shareholders which almost makes up 10% of 205 shareholders, confirms the statement given above. Those 20 shareholders have finished the primary school, they have no land, they are occupied

with farming, but they also work for six months out of the village as seasonal workers.

Although we have not been able to get information about the annual incomes of the shareholders, it will not be wrong to say in general that the people in Bademler who have no land, or can not secure sufficient annual income from farming are gathered together at the cooperative.

Activities of the cooperative can be summarized as follow :

(i) *Buying Land* : In 1965 with the implementation of the project which gave priority in sending manpower abroad to villagers which had already organized a cooperative, a contingent of 70 was assigned to Bademler, and 42 shareholders went to Germany in 1966. However, 17 of these returned to Turkey due to various reasons. The cooperative which became stronger by the capital sent from the shareholders worked in Germany, to realize its goals, and to provide land for those shareholders who are likely getting ready to leave for Germany, to establish new areas to work and thus increase the income of the villagers, intensified its activities to buy land. As a result of this, a part of Burunsuz Farm was bought from Durmuş Yaşar with the cooperation of the Village Corporate Body; the price was to be paid in three years.

(ii) *Poultry* : Poultry project was started in 1968 when its project was prepared and recommended by the Ministry of Village Affairs. The total fixed investment was 95.113 TL. In 1968 and 1969 the cooperative invested 52.000 TL. for this project and built poultry houses, grain warehouse etc. Since the cooperative had used its capital to buy the Burunsuz Farm, and the Agricultural Bank did not lend 56.000 TL. for this project, the cooperative has not been able to finish the project.

(iii) *Husbandry* : This has been tried for awhile after the poultry project. However, this has also failed due to lack of capital.

(iv) *Green-house* : In 1969 when it became possible to send workers abroad again, the cooperative choose a new field, the green-house project which was also being encouraged by the Annual Programs. Thus, it was thought it would be possible to work in times, not spared for tobacco cultivation. The project started in 1971. Its fixed investment will amount to 12.776.245 TL., and it will cover 50.000 m². In 1971 4200 m² of 50.000 m² is finished.

The purposes of this project are listed as follows : (a) to encourage early vegetable growing in Bademler and its vicinity, thus to create work possibilities for idle days in winter, (b) to enable each shareholder to

owen at least 500 m² of the green-house, (c) to grow cheap and standardized vegetables for domestic and external markets by using latest techniques in centrally heated large blocks of green-houses, (d) to develop the village by selling the products in domestic and external markets.

(v) *Consumers' shop* : The cooperative has a Consumers' shop. However, the building is rented. The total value of commodities transferred from 1971 to 1971 is 18.795,20 TL. Its aim is to provide cheaper goods to the villagers.

B. Financial Aspects of the Cooperative

Own resources of the cooperative can be summarized as follows :

(i) According to the balance sheet dated 31.12.1971 the cooperative had immovables amounting to 261.563,26 TL.

(ii) Movable goods of the cooperative amounts to 167.254,55 TL. as regards to 31.12.1971.

(iii) The capital of the cooperative according to the balance sheet as regards to 31.12.1971 is 1.100.500 TL. as committed and 748.147,32 TL. as paid-up.

(iv) Loans amount to 147.636,24 TL. Besides, the cooperative has an amount of 3.524,90 TL. as loans bonded, and an amount of 65.139,55 TL. as loans arisen by commodities.

External resources of the cooperative are :

(i) The debts of the cooperative amounted to 189.335,91 TL. 174.861,80 TL. of these debts is bonded to persons outside of the village, and 14.474,11 TL. to persons both from the village and outside the village.

(ii) According to the last balance sheet, the cooperative has received 277.568 TL. for the green-house project and 150.000 TL. «Toprak-Su» credit. The credit for the green-house will be paid back to the Agricultural Bank with an interest of 9%, and in 5 years by 100.000 TL. installments, and will amount to 496.000 TL.

(iii) The cooperative has received 19.022,68 TL. for the poultry project from the Ministry of Village Affairs as a grant.

The villagers working abroad had sent 347.681,10 TL. between the years 1967 and 1971 as their shares.

C. Relations With the Shareholders, Vicinity and Apex Organizations

1. Relations with the Shareholders

The success of any cooperative depends upon the relationship between the cooperative and the shareholders. This relationship has two basic aspects. There is the attitude of the shareholders, on one hand, towards the cooperative, and, on the other hand, the social and economic advantages provided by the cooperative to the shareholders. This two-sided relationship brings about a vicious circle. The shareholders trust the cooperative and support it only if it provides them advantages. However, the cooperative can attempt to undertake a project only if the shareholders support it.

Here we will try to explain how this two-sided relationship works at Bademler.

As we have mentioned before Bademler has some advantages compared to other villages in Turkey. Its major advantage is the strong sense of cooperation among the villagers; the low percentage of illiteracy, transition to monetary economy quite a while ago is completed, and exchange of goods with Izmir are its other advantages. In such a developed village, people are not acting by instinct, but rationally choose whatever their interest require.

We will now try to explain the relationship between the cooperative and the shareholders by using some indicators.

(i) Paid-up capital/committed capital

The ratio of capital paid-up to the committed capital can be taken as an indicator of trust on the shareholders' part. According to the balance sheet as regards to 31.12.1971 the committed capital was 1.100.500 TL. and capital paid-up was 748.147,32 TL. The ratio is 67.98%.

(ii) Capital paid-up/committed capital by workers abroad

According to a report of the Ministry of Village Affairs, dated 3.3.1972, the commitments of shareholders who went abroad was 535.000 TL. and their capital paid-up was 347.681,10 TL. The ratio was very close to the ratio mentioned above, i.e. 68.72%.

(iii) Domestic capital paid-up/committed capital

According to the same report the commitments of the shareholders in the country was 578.000 TL. and their capital paid-up was 473.272,50 TL. Thus the ratio was approximately 80%.

These three ratios which are quite high, may be taken as an indicator of their trust to the cooperative. Another indicator of this finding can be the increases in the number of the shareholders from year to year and according the new investment decisions of the cooperative.

(iv) Shareholders/population

Since Bademler Multi-Purpose Village Cooperative is a regional cooperative, we were not able to examine the distribution of the shareholders among different villages in the vicinity during our visit in May, 1972. However, according to the report mentioned above 201 shareholders out of 263 were from Bademler. When this number is divided by 778, the population of the village according to the 1970 Population Census, gives the ratio of 25.61%. Since there are 215 houses in the village, at least one person from every house and one out of four persons in the village is a member of the cooperative. The cooperative, therefore, is highly supported by the villagers.

We can summarize the advantages provided by the cooperative to the shareholders as follows :

(i) The green-house project will enable the shareholders and the villagers work in winter, when they are not working for tobacco production, and it will also raise their income,

(ii) The cooperative is a means for going abroad to work. Therefore, its success depends upon the additional workers' contingents,

(iii) The store operated by the cooperative sells the consumption goods cheaper than the grocers,

(iv) The income of the shareholders will be raised when the patronage dividend will be distributed,

(v) The shareholders will own at least 500 m² of the green-house when the project will be completed,

(vi) Additional income for the shareholders will be secured from citrus fruits and other seasonal green-plants from the land which belongs to the cooperative.

2. Relations with the vicinity

Bademler is the first village that started the cooperative movement in the vicinity. Since the final goal is regional development, the cooperative has shareholders from the villages in the vicinity. The role of its

location and higher level of socio - economic development is significant in this movement.

They are planning to establish a canning plant for the vegetables growing in the green - house, after this project is completed. This is a transformation of a village from agriculture to light industry completely through its own efforts. Such an investment will of course effect the vicinity. In the green - house qualified workers from the vicinity are working for 30 - 100 TL. daily pay. Likewise, villagers from Bademler work in Seferihisar and Narlıdere.

Its proximity to Izmir is an advantage for Bademler. The villagers buy commodities not found in the village, from Izmir, and they sell their crops in Izmir. They are planning to own a place at the market (*hal*) in Izmir to avoid middlemen. For the time being they are selling the cucumbers through Union of the Cooperatives in Izmir. The Union receives 7 % commision for this service from Bademler Multi - Purpose Village Cooperative compared with 8 % from other villages, and sells to retailers.

Another element in its relations with the vicinity is its input requirements. The cooperative buys the farm fertilizer from other villages in the vicinity and the commercial fertilizer from the Union, agricultural insecticides from Izmir, and seeds from farms in Balçova.

As it is seen the relations of Bademler is very close with the surrounding villages, towns and the city.

3. Relations with the Apex Organizations

Bademler Multi - Purpose Village Cooperative is a member of the Union of the Cooperatives in Izmir. The fact that it sells its products through the Union shows that the cooperative has realized the role of Unions in marketing.

D. Relations With the State

1. Supporting Services

It is possible to divide the supporting services given by the State into two parts, as technical and financial. *Technical services* comprise the model projects and training services, and *financial services* include grants and workers' contingents.

(a) *Model Project*: The cooperative did not pay any fee for the poultry project, because it was one of the model projects of the Ministry

of Village Affairs. Thus the cooperative was able to save 3000 - 5000 TL, the amount that it had to pay if the project were to be prepared by a private firm. No technical service has been secured from the Ministry of Village Affairs for the green-house project, because the Ministry has no model projects for green-houses. This project was prepared by the director of the cooperative, i.e. Mahmut Türkmenoğlu.

(b) *Training Services* : According to the answers given by the chairman of the Cooperative and others to our questions about the training services, they have not received training services at all from the Ministry.

(c) *Grants* : According to the decision taken by the Ministry on 23.9.1968, it was decided to pay 19.022,68 TL. which was equal to the 20 % of the poultry project by the Ministry in cash, because the cooperative had already realized the 40 % of the fixed investment. The first installment was 9.022,68 TL, and the remaining 10.000 TL, was paid on 31.1.1969.

(d) *Workers' Contingent* : In 1965 - 1966 according to the project which gave priority to villagers who have already organized a cooperative, Bademler received a contingent of 70. In 1966, 42 of the shareholders went to Germany. Until 1970 none of the shareholders were able to go abroad to work. The contingent of 70 was fulfilled by 28 shareholders in 1970. When the cooperative started the green-house project, an additional contingent of 70 was assigned in order to meet the financial requirement of the project.

TABLE 14 — CONTINGENTS ASSIGNED TO BADEMLER,
SHAREHOLDERS WENT ABROAD, AND MONEY
SENT FROM ABROAD

	1967	1968	1969	1970	1971
Contingents assigned to	70	70	70	70	70
Number of shareholders went abroad	42	42	42	70	70
Money sent in	49.727,52	49.727,52	106.992,75	216.815,40	347.681,10

SOURCE : Köy İşleri Bakanlığı

2. *State Control*

The *technical control* looks for whether the project is implemented according to what has been planned. Experts of the Ministry of Village Affairs give reports that evaluate the implementation. According to these expert reports the quality and quantity of the technical help is determined. Nothing has been found against the implementation of both the poultry and green - house projects in the reports given by the experts of the Ministry. The grant given for the poultry project was based on a report, dated 18.9.1968.

Regulatory control looks for whether the activities and organs of the cooperative are functioning according to regulations or not. For example, a report dated 1968 stated that the General Meeting was held in due time, books were kept in accordance with the accounting principles. Likewise, in a report dated 3.3.1972 the organs, activities, and books, of the cooperative were examined. The report states that the organs of the cooperative function according to the governing rules.

E. An Evaluation Of The Activities Of The Cooperative And Proposed Policy Measures

An evaluation of the cooperative movement and the Multi - Purpose Village Cooperative of Bademler can be summarized as follows :

1. Bademler is one of the few developed villages in Turkey. It has most of the public services (e.g. primary school, drinking water, electricity etc.).
2. Main economic activity is farming like all other parts of Turkey.
3. The size of family holdings are very small and ineffective. There are many landless farmers and/or farmers with small lots of land.
4. The cooperative movement in the village has a relatively old background. The people have confronted with the difficulties of a consumers' cooperative and an Agricultural Production and Sales Cooperative, hence gained many experiences.
5. The spirit of cooperation is existing, and the cooperative has its leaders from the village.
6. The financial position of the cooperative is becoming stronger.
7. They failed in the previous project such as poultry due to the lack of capital, but that did not discourage them. Moreover, along

with the green - house project they are planning to establish light industry in the village.

8. The people of Bademler knows that they are exploited by the middlemen, and this phenomenon urges them to take measures in eliminating middlemen.

9. The final goal of the cooperative is the socio - economic development of the village and a rapid increase in the living standards of the people.

The proposed policy measures are :

1. Bademler Multi - Purpose Village Cooperative is a strong cooperative that has overcome most of the problems mentioned above. Its major problem for the time being is to complete the green - house project as planned. This project is also appropriate to the green - house encouragement plan of the Ministry of Agriculture. However, the cooperative may confront financial bottlenecks if adequate long - term credits or grants will not be provided. Therefore, adequate measures should be taken as regards to credits and other financial means. Moreover, the scale of the project is very large and it was undertaken under the assumption of providing state aid and promotion measures.

2. Since Bademler has the specifications of a central village first of all its influence area must be determined, and no other new cooperatives should be established within this area. Admissions of new shareholders from this area, first of all will provide new capital to support the project; secondly will open new employment possibilities, and market for the people of the villages within this area.

3. The cooperative is planning to establish light industry, (e.g. canning of vegetables, manufacturing of green-house equipment), once the green - house project is completed. This transition of a village from agriculture to light industry must be encouraged through certain means such as importing necessary machinery through the remittances of the shareholders of the cooperative working abroad and must be supported by exemption or installment of custom duties.

We believe that these measures have to be taken for the success of this cooperative which functions so well in such a unique village as Bademler in Turkey.

KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

«Muhakkak surette birleşmede kuvvet vardır, Kooperatif yapmak maddî ve manevî kuvvetleri, zekâ ve maharetleri birleştirmektir.» diyen Atatürk'ün ilhâm ve desteğiyle, 20 Mayıs 1931 yılında İstanbul'da «Türk Kooperatifçilik Cemiyeti» kurulmuştur.

1946 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile «Genel Menfaatlere Yarar»lığı kabul edilen cemiyetin tüzüğü 1948 sayılı Cemiyetler Kanununa intibak gayesiyle bir değişikliğe tâbi tutulmuş ve cemiyet «Türk Kooperatifçilik Kurumu» adını almıştır.

Kurumun amacı : Nazarî ve tatbikî kooperatifçilik olup nazarî ve tatbikî alanlarda kooperatif fikrini yaymak, kooperatifçilik ruh ve zihniyetini aşlamak, bu yöndeki faaliyetleri desteklemektir.

Kurum; üyelerinin dinî düşünceleri ve siyasi kanaatları ile ilgilenmez.

Türk Kooperatifçilik Kurumunca yapılan çalışmaların başlıcaları şunlardır;

a) Kooperatifçilik konusunda araştırmalar yapar ve yaptırır. Üyesi olsun veya olmasın, tanınmış ilim adamlarına, uzmanlara ve yazarlara kooperatifçilik ile ilgili incelemeler yaptırır, makale ve kitaplar yazdırır, kitap özetleri hazırlattırır ve yayınlar.

b) Kooperatif çeşitlerine göre örnek statüler, bilançolar hazırlar ve hazırlattırır.

c) Memleket içinde veya dışında resmî ve hususi her türlü mercî teşekkül, kurum ve şahıslarla kooperatifçilik mevzuat ve tatbikatı ile ilgili konular hakkında temaslarda bulunur ve bu konularda doğrudan doğruya veya istek üzerine mütalâasını bildirir.

d) İlmî toplantılar, kooperatif haftaları, bayramları ve genel kooperatif kongreleri tertipler.

e) Memleketin mutelif yerlerinde kooperatif konuları ile ilgili konferanslar, kurslar, seminerler ve bilgi yarışmaları tertip eder.

f) Uluslararası Kooperatifler Birliği (I.C.A.) ile işbirliği yapar.

g) Kurumun merkezinde kooperatifçilik fikri, mevzuatı ve tatbikatı ile ilgili Türkçe ve yabancı dillerde yazılmış kitap, dergi ve broşürlerden bir kitaplık kurar ve kooperatifçilikle ilgili bir arşiv vücuda getirir.

h) Uluslararası kooperatif teşekküllerinin kongrelerine katılır, bu teşekküller tarafından tertiplenecek konferanslara iştirak eder ve Türk kooperatifçiliğini tanıtır.

j) Kooperatif fikir ve tatbikatının yayılması, geliştirilmesi ve kökleştirilmesi için genel ve meslekî tahsil müesseselerinin müfredat programlarında kooperatifçiliğin bir ders olarak yer almasına, üniversiteler, akademiler ve yüksek okullarda kooperatifçilik kürsülerinin ihdasına ve kooperatifçilik enstitülerinin kurulmasına çalışır.

k) Mevcut kooperatiflerin faaliyet ve teşebbüslerini destekler ve kuvvetlendirir. Teşekküllerin kendi istekleri üzerine bilançolarını inceletir. Kooperatiflerin işletmecilik sorunlarının çözülmesine yardımcı olur.

KOOPERATİFÇİLİK

Founded in 1931

Kooperatifçilik is the publication of The Turkish Cooperative Association. It is published four times a year. The subscription price to the review is \$ 4 a year, air mail included. Correspondance relating to the review should be sent to «Türk Kooperatifçilik Kurumu, Mithatpaşa Caddesi 38, Ankara - Turkey

The Turkish Cooperative Association assumes no responsibility for the views expressed by authors whose contributions appear in Kooperatifçilik.

Edited For :

The Turkish Cooperative Association

Türk Kooperatifçilik Kurumu

Editorial Board

Harun PASTANOĞLU

T. Güngör URAS

Basri İMECE

Each issue of the review will contain some articles, research notes, communications, book review, announcement and news notes on cooperatives in English or French language. But the review is mainly issued for the Turkish readers. For that reason the contents will mainly Turkish.

TURKISH COOPERATIVE ASSOCIATION

Founded in 1931

General Board of Directors

Nusret N. UZGÖREN, President	Former General Manager, Turkish People's Bank
Hasan Tahsin EROL	Agricultural - Economist, Adviser, Ministry of Economy
Prof. Dr. Necmi SÖNMEZ	His excellency Minister of Rural Affairs
Muzaffer DENİZDÖVEN	Asst. General Manager, Turkish People's Bank
Yıldırım ERGİDEN	Manager, Turkish People's Bank
Şimşek ARMAN	Agricultural - Engineer, Ministry of Rural Affairs
Prof. Dr. Ziya Gökalp MÜLAYİM	Ankara University, Faculty of Agriculture
Basri İMECE	Editor, Cooperative Review

ADMINISTRATIVE BOARD

Prof. Dr. Akif ERGİNAY, Chairman	Ankara University, Faculty of Law
Harun PASTANOĞLU Vice Chairman	Manager, Foreign Relations Department, Turkish People's Bank
T. Güngör URAS Treasurer	Economist, State Planning Organization
İ. Cevat AKYOL	Manager, Agricultural Cooperatives Department, Bank of Agriculture
Cevdet ALAGÖZ	Manager, Bank of Agriculture
Rahmı ÖNEN	Asst. General Manager, Turkish People's Bank
Dr. Emin ATALAY	General Secretary, Ankara Chamber of Industry

BOARD OF AUDITORS

Kâzım SEÇER	Dip. Eng. Bank of Agriculture
Ayhan İNAL	Accountant
Kadir KALFA	Agricultural Engineer, Ministry of Rural Affairs

Bizi tercih edenlere sorduk!

**Neden
Türkiye
Halk
Bankası?**

Emniyetli, sür'atli ve müşteriye kolaylık sağlayan bir bankacılık servisiniz var.

Küçük Sanayi'yi kaldırmak gibi güzel bir gayeniz var.

Hizmeti müşterinin ayağına götürebilmek için her yıl bir çok yeni şubeler açılıyorsunuz.

**TÜRKİYE
HALK
BANKASI**

Belta Reklamcılık